

Gustave Flaubert:

A KÉPVISELŐJELÖLT

SZEREPLŐK:

ROUSSELIN, 56 éves
MUREL, 34 éves
GRUCHET, 60 éves
JULIEN DUPRAT, 24 éves
DE BOUVIGNY gróf, 65 éves
ONÉSIME, a fia 20 éves
DODART, jegyző, 60 éves
PIERRE, Rousselin inasa
ROUSSELINNÉ, 38 éves
LOUISE, a lánya, 18 éves
MISS ARABELLE, nevelőnő, 30 éves
FÉLICITÉ, Gruchet cselédje,
MARCHAIS
HEURTELOT
LEDRU
HOMBOURG
VOINCHET
BEAUMESNIL
EGY CSŐSZ
AZ ÜLÉS ELNÖKE
EGY PINCÉR
EZ KOLDÚS
PARASZTOK, MUNKÁSOK, stb.

ELSŐ FELVONÁS
Rousselin-nél. Kert. Jobbra pavilon. Baloldalt rácskerítés.

I. jelenet: Murel, Pierre, az inas

Pierre áll, újságot olvas. – Murel be, nagy csokrot ad át Pierre-nek.

MUREL: Rousselin úr hol van, Pierre?

PIERRE: A dolgozószobájában, Murel úr. A hölgyek a parkban vannak, angol társalkodónőjükkal és Onésime... de Bouvigny úrral.

MUREL: Ó, ezzel az álnok, képmutató szeminaristával? Megvárom, míg elmegy, mert már a látása is annyira undorít, hogy...

PIERRE: Hát még engem!

MUREL: Téged is? Miért?

PIERRE: Piperkőc! Gigerli! Bájgúnár! És még ide járogat hozzánk... *(titokzatosan)* A kisasszony miatt!

MUREL: *(félhangon)* Louise miatt?

PIERRE: Hát naná! Egyébként a Bouvigny-k, akik nemesek, nem hajbókolnának annyit a polgáraink előtt!

MUREL: *(félre)* Hohó, csak óvatosan! *(fennhangon)* El ne felejtés értesíteni, majd ha az urak megjöttek, hogy beszéljenek a gazdáddal.

PIERRE: Többen lesznek? Csak nem a választásokkal kapcsolatban... azt rebesgetik...

MUREL: Elég! Ide figyelj! Elmész Heurtelot-hoz, a suszterhoz és megkéred a nevemben...

PIERRE: Ön? Ön... kéri... őt, a susztert, Murel úr?

MUREL: Ne törődj vele Mondd meg neki, hogy semmiről se feledkezzen meg!

PIERRE: Értettem!

MUREL: És pontos legyen!... Meg hogy hozza ide az egész társaságot!

PIERRE: Igenis, uram! Szaladok! *(el)*.

II. Jelenet: Murel, Gruchet

MUREL: Á,á Gruchet úr, ha nem tévedek!

GRUCHET: Személyesen! Pierre-Antoine, szolgálatjára.

MUREL: Mostanában nagyon ritkán fordul meg ebben a házban!

GRUCHET: No de kérem! Az újmódi Rousselin-éknál? Mióta Bouvigny-vel érintkeznek, no az is szép kis firma, nem lehet bírni velük!...

MUREL: Hogyhogy?

GRUCHET: Tán még nem vette észre, hogy az inasuk most zsakettet hord? A nagyságos asszony csak kétlovas hintón jár el hazulról és micsoda vacsorákat adnak! Félicité, a cselédem meséli, hogy tányért váltanak minden fogás után.

MUREL: Ettől ugyan Rousselin lehet még nagylelkű, készséges!

GRUCHET: ó, Hát persze! Inkább hülye, mint rosszindulatú! És ráadásul nevetséges is és még ő akar képviselő lenni!

Éjszakánként egyedül szaval a tükrös szekrénye előtt és olyan szavakat mond fel, amelyeket, szerinte, csak az országgyűlésben használnak.

MUREL: (nevet) Tényleg?

GRUCHET: Ó, milyen jól hangzik ez a cím: képviselő!! Amikor bejelentik az embert: X,Y úr, képviselő - s meghajlunk hozzá! Névjegykártyán, a név után a „képviseelő” szó szemet szúr mindenkinek! És útközben, színházban vagy bárhol, ha valami nézeteltérés támad, vagy egy rendőr kemény hangot üt meg velünk szemben, csak így szólunk” Talán nem tudja, uram, hogy képviselő vagyok?”

MUREL: (félre) Te sem sértődnél meg, ha az lehetnél, tökfej!

GRUCHET: Így ám a könnyű! Föltéve persze, ha nagy házat viszünk, meg van néhány befolyásos barátunk!

MUREL: Ó, de hát mikor választják meg Rousselin-t?

GRUCHET: Pillanat! Ha jelölteti magát, akkor csak középpárti képviselő lehet?

MUREL: (*félre*) Ki tudja?

GRUCHET: Akkor pedig, kedves barátom, nem kell nekünk annyira nyüzsögnünk ... Mert végül is mi liberálisok vagyunk. A maga pozíciójában maga persze némi befolyással van a munkásokra!... Ó, még túlzásba is viszi irányukban a fene nagy jóindulatot! Én szintén a néppel vagyok, de nem annyira, mint maga... Nem.. nem...

MUREL: Szóval, ha Rousselin jelölteti magát?...

GRUCHET: Ellene szavazok, annyi szent!

MUREL: (*félre*) Jól tettem, hogy óvatos voltam! (*fennhangon*) De efféle érzésekkel mit keres nála?

GRUCHET: Csak mert szeretnék szívességet tenni ...a kis Juliennek.

MUREL: a *Pártatlan* szerkesztőjének?... Ön? Egy költő barátja?

GRUCHET: Nem vagyunk barátok! Néhányszor megjelent körünkben és megkért, mutassam be Rousselin-éknak.

MUREL: Ahelyett, hogy hozzám, a lap egyik részvényeséhez fordult volna! Miért?

GRUCHET: Nem tudom.

MUREL: (*félre*)No, ez aztán tényleg furcsa. (*fennhangon*)Nos hát kedves barátom, ezúttal tévedett!

GRUCHET: Miért?

MUREL (*félre*): Ez a Pierre csak nem jön!... Még mindig attól félek... (*fennhangon*) Miért? Csak azért, mert Rousselin ki nem állhatja a bohémokat!

GRUCHET: De hát ő nem olyan...

MUREL: Őt különösen nem. Mégpedig egy hete...(Előhúzza óráját)

GRUCHET: Ó, szóval ez a baja, ezen rágódik! Egész nyugtalannak látszik!

MUREL: Az is vagyok!

GRUCHET: Csak nem tán az üzleti ügyek..., mi?

MUREL: Igen, igen az üzleti ügyeim!

GRUCHET: Na, látja, megmondtam én magának! Nem is csodálkozom!...

MUREL: Kis tapintatot, kérem!...

GRUCHET: De a kutyafáját, ide figyeljen! Hátslovak, mindenféle fogat, ilyen olyan vacsorák, meg még mit tudom én, mi nem! Az ördögbe is barátocskám, ha az ember egy társaság képviselője csupán, nem élhet úgy, mintha a zsebében volna a kassza.

MUREL: Hát, Istenem, megfizetek én mindent!...

GRUCHET: El is várom! Ha egyszer megszorult, miért nem kér kölcsönt Rousselin-tól?

MUREL: Lehetetlen!

GRUCHET: Bezzeg tőlem kért, pedig én nem vagyok olyan gazdag.

MUREL: Jó, de hát tőle? Az egészen más!

GRUCHET: Hogyhogy más? Ilyen nagylelkű, készséges embertől? Érdeke fűződik hozzá barátocskán, hogy ne járassa le magát a házában.

MUREL: Miért?

GRUCHET: Udvarolgat a kislánynak, a jó házasság reményében...

MUREL: Az ördögbe is, de most már aztán... Igen, csodálom Rousselinnét! De az ég szerelmére, csak semmi célzás!

GRUCHET: (*félre*) Ó, ó csodálad! Én azt hiszem, hogy főleg a hozományát csodálad!

*III. Jelenet, Murel, Gruchet,
Rousselinné, Onésime, Louise, Miss
Arabelle könyvvel a kezében.*

MUREL: (*Átadja csokrárt Rousselinnének*): Kérem asszonyom, fogadja el...

ROUSSELINNÉ: (*a csokrot a baloldalt álló asztalkára dobja*), Köszönöm, uram.

MISS ARABELLE: Ó, micsoda gyönyörű gardéniák!... S vajon hol teremnek e ritka virágok?

MUREL: Nálam, miss Arabelle, a melegházamban.

ONÉSIME: *(pimaszul)*, Az úrnak melegháza van?

MUREL: Igen, uram, de meleg ám!

LOUISE: És semmibe sem kerül neki, hogy kedveskedjék a barátainak.

ROUSSELINNÉ: Hacsak annyiba nem, hogy megfélelkezzenek a politikai elkötelezettségéről.

MUREL: *(Louise-nek, félhangon)* Az édesanyja ma valahogy olyan hideg hozzám!...

LOUISE: *(ugyanúgy, mintegy csillapítja)* Ó!...

ROUSSELINNÉ: *(jobbra, egy kis asztalnál ülve)* Csak ide, mellém, kedves vikomt. Jöjjön közelebb, Gruchet úr! Nos, találtak már jelöltet? Mit beszélnek az emberek?

GRUCHET: Sok mindent, asszonyom. Némelyek...

ONÉSIME *(a szavába vág)*, Édesapám azt állítja, hogy Rousselin úrnak csak jelöltetnie kellene magát...

ROUSSELINNÉ: *(élénken)*. Valóban ez a véleménye?

ONÉSIME: Természetesen! És valamennyi parasztunk, akik nagyon jól tudják, hogy érdekeik megegyeznek az ő eszméivel...

GRUCHET: Pedig ezek különböznek némiképp a forradalmi alapelvektől!

ONÉSIME: *(torkaszakadtából nevet)* Ó, azok a halhatatlan 89-es forradalmi alapelvek!

GRUCHET: Mit nevet?

ONÉSIME: Apám mindig nevet, ha a forradalmat emlegetik.

GRUCHET: Nos, a forradalom nélkül képviselők sem lennének!

MISS ARABELLE: Igaza van Gruchet úr, hogy védelmébe veszi a parlamentet. Ha úriember kerül oda, nagyon sok jót tehet!

GRUCHET: Először is, egész télen Párizsban lakhat.

ROUSSELINNÉ: Ami már önmagában sem csekélység! Louise, gyere már közelebb! Mert Murel úr, ugyebár, a hosszadalmas vidéki tartózkodás előbb-utóbb fárasztó lesz?

MUREL: *(élénken)* Igen, asszonyom! *(Halkan Louise-nak)* Pedig, ugye, itt is megtaláljuk a boldogságot!

GRUCHET: Mintha bizony ez a szegény vidék csupa ostobákból állna!

MISS ARABELLE: *(elragadtatott hangon)* Ó, dehogy, dehogy! Vén fáik árnyékában nemes szívek dobognak. Az álmodozás szélesen hömpölyög fennsíkjainkon! És félreeső szögletekben fel nem ismert tehetségek kallódnak, talán egy zseni is, amely egy nap majd felragyog! *(Leül.)*

ROUSSELINNÉ: Ó, kedvesem, micsoda szónoklat! Minden eddiginél erősebben tör felszínre önből a költői tehetség!

ONÉSIME: Valóban, a kisasszony az imént, enyhe akcentussal ugyan, de olyan hévvel szavalta el nekünk Lamartine A tó című költeményét, hogy az már szinte...

ROUSSELINNÉ: Ön ismeri e költeményt?

ONÉSIME: Nem engedték meg nekem e szerző olvasását.

ROUSSELINNÉ: Értem! Komoly nevelés *(Legombolyítandó fonalat helyez a fiú alkarjára)* Megengedi? Így! A két kar merev marad. Nagyon jó!

ONÉSIME: Ó, tudom én, hogyan kell! Én is benne vagyok abban a gyöngyhímzésben, amelyet Elisabeth nővérem ajándékozott önnek.

ROUSSELINNÉ: Nagyon szép munka! A szobámban helyeztem el. Louise, mikor teszed már le azt a divatlapot?

MUREL: *(félre)* Nem bíznak bennem, annyi szent!

ROUSSELINNÉ: A többi nővére tehetségét is megcsodáltam egyébiránt, amikor legutóbb jártunk a de Bouvigny kastélyban, de atyja ura, a kedves gróf úr, megfélekedezik rólunk. Ez hálátlanság!

ONÉSIME: Ó, nem! Mivel találkoztát kért mielőbbre Rousselin úrtól!

ROUSSELINNÉ: *(elégedetten)*, Ó!...

ONÉSIME: Tárgyalni akar ... valamiről... És mintha az előbb Dodart jegyző urat láttam volna érkezni...

MUREL *(félre)* A jegyző! Csak tán nem máris? ...

MISS ARABELLE: Valóban! Utána pedig Marchais érkezett, a fűszeres, majd Bondois, Liégard és még mások.

MUREL: (*félre*) Mit jelent ez az egész, az ördögbe is!

IV. *Jelenet: voltak, Rousselin.*

LOUISE: Ó, Papa!

ROUSSELIN: mosolyogva, Nézd meg jól, gyermekem! Büszke lehetsz rá! (*Magához öleli feleségét*) Jónapot, kedvesem!

ROUSSELINNÉ: Mi történt? Ez az örömet sugárzó arckifejezés!...

ROUSSELIN: (*észreveszi Murelt*). Maga már itt, kedves, jó Murel! Már tudja... és első akart lenni!

MUREL: Mit?

ROUSSELIN (*megpillantja Gruchet-t*) Gruchet szintén! Ó, barátaim! Jól van! Meghatódtam! Tényleg, valamennyi polgártársam! ...

GRUCHET: Nem tudunk semmit!

MUREL: De hát fogalmunk sincs! ...

ROUSSELIN: De itt vannak! ... Támogatnak! Sürgetnek!

MIND: De hát ki... Miben?

ROUSSELIN: Egy egész bizottság javasol a kerületi jelöltségre.

MUREL: (*félre*) A franc essen bele! Megelőztek!

ROUSSELINNÉ: Micsoda öröm!

GRUCHET: És talán még el is fogadja?

ROUSSELIN: Miért ne? Én konzervatív vagyok!

ROUSSELINNÉ: Már válaszoltál nekik?

ROUSSELIN: Még semmit. Tudni akartam a véleményedet

ROUSSELINNÉ: Fogadd el!

LOUISE: Hát persze!

ROUSSELIN: Szerintetek semmi gátló körülmény?...

MIND: Ugyan már, Semmi. Éppen ellenkezőleg!

ROUSSELIN: Őszintén úgy vélitek, hogy megfelelnek?

ROUSSELINNÉ: Igen, igen!

ROUSSELIN: Legfölbjebb azt mondom majd, hogy ti kényszerítettetek (*úgy tesz, mintha menni akarna*).

MUREL (*megállítja*). Csak lassan! Egy kis óvatosság sosem árt.

ROUSSELIN: (*hüledezve*). Aztán miért?

MUREL: Az efféle jelöltség nem komoly dolog!

ROUSSELIN: Hogyhogy?

V. *Jelenet: voltak, majd Marchais és
Dodart jegyző*

MARCHAIS: Szolgálatukra, hölgyeim és uraim! Bocsánat,
hölgyeim! Az urak odakint azt mondták, jöjjenek ide, nézzem meg,
mit csinál Rousselin úr, aztán jöjjön velem és mondjon igent!

ROUSSELIN: Nos hát persze.

MARCHAIS: Mivel jó gyakorlati ember, minden bizonnyal jó
képviselő is lesz!

ROUSSELIN: (*Átszellemülten*) Képviselő!

DODART: be: Nos hát barátom, az emberek már türelmetlenkednek!

GRUCHET: (*félre*) Dodart! No, még egy szemforgató!

DODART: (*Onésime-nek*): Atyjaura az udvaron várja és beszélni
kíván önnel

MUREL: Ó, hát itt az apja?

GRUCHET: (*Murel-nek*) A többiekkel jön. Résen lenni ám, Murel!

MUREL: Bocsánat Dodart, jegyző úr (*Rousselin-nek*) Találjon ki
valami ürügyet... (*Marchais-nak*) Mondja, hogy Rousselin úr
gyengélkedik és hamarosan megadja a választ. Na, mozgás!
(*Marchais el*).

ROUSSELIN: Hát ez aztán már több a soknál!

MUREL: Ugyan már, csak nem fogadunk el kutya-futtában ilyen
jelöltséget!

ROUSSELIN: Három éve másra sem gondolok!

MUREL: DE végzetes hibát vét! Csak kérdezze meg Dodart jegyző
urat, ezt a bölcs embert, aki igazán jól ismeri vidékünket,
lehet-e válaszolni a maga jelölésére.

DODART: Mármint erre válaszolni? Nem. Mégis azt hiszem, komoly a dolog. Végző soron az efféle ügyekben semmi sem biztos.

Annál is kevesbé, mert nem tudjuk, ellenségeink...

GRUCHET: Pedig ellenségünk aztán van jócskán!

ROUSSELIN: Van jócskán?

MUREL: Mint a pelyva! (*Dodart-nak*) Kérem mentse ki barátunkat azzal, hogy még egy kissé fontolóra kell vennie a dolgot.

(*Rousselin-nek*) Ha mindent kockáztatni akar, ám tessék!

ROUSSELIN: De talán téved! (*Dodart-nak*) Igen, kérje meg őket...

DODART: (*Nos, Onésime úr? Menjünk!*

MUREL: Menjünk! Engedelmeskedni kell a papának!

ROUSSELIN: (*Murel-nek*): Hogyhogy? Maga is elmegy? Miért?

MUREL: Az az én titkom! Legyen nyugodt, majd meglátja!

VI. jelenet: Rousselin, Rousselinné,
Miss Arabelle, Gruchet.

ROUSSELIN: Most mit csinálunk?

GRUCHET: Fogalmam sincs.

ROUSSELINNÉ: Valami különleges dolgot!

GRUCHET: Igen. Tényleg különös fiatalember! Azért jöttem, hogy bemutassak önnek egy másikat is.

ROUSSELIN: Hívja csak meg!

GRUCHET: Ó, de hát könnyen lehet, hogy nem tetszik majd önnek az illető! Ön időnként kifogásokkal él. Szóval, Julien Dupratnak hívják!

ROUSSELIN: Ó, akkor nem, nem és nem!

GRUCHET: Micsoda ötlet!

ROUSSELIN: Erről nem is akarok hallani, ugye megérti!

(*Észrevesz az asztalkán egy újságot*). Pedig megtiltottam, hogy előfizessünk erre a lapra. De úgy látszik, nem én vagyok itt a gazda! (*Lapozgatja az újságot*). Na tessék, hát nem megmondtam! Már megint versek!

GRUCHET: Istenem, hát ha egyszer költő!

ROUSSELIN: Nem szeretem a költőket! Az efféle szájtépőkkel...

MISS ARABELLE: Biztosíthatom, Uram, mivel egyszer beszéltem vele a sétányon... a tér közelében, hogy ő nagyon... nagyon...
rendes ember!

GRUCHET: Mikor fogadná?

ROUSSELIN: Sohanapján! (*Louise-hez*) Sohanapján, édes lányom!

LOUISE: Ó, de hát nem védem én!

ROUSSELIN: Remélem is... a nyomorultat!

MISS ARABELLE: (*hevesen*) Óh!

GRUCHET: De hát miért?

ROUSSELIN: Mivel... Bocsánat miss Arabelle (*Feleségéhez, Louise-ra mutatva*). Kérlek kísérd ki! Beszélnem kell Gruchet-vel!

VII. Jelenet: Rousselin, Gruchet

GRUCHET: (*baloldalt ül egy padon*). Hallgatom.

ROUSSELIN? (*fölveszi az újságot*). Az iromány címe: „Még mindig hozzá”.

„A rideg kőből való vén szfinxek amott
Búsan nyögdecselnek terhük alatt legott
Amidőn...”

Eh! Köpök a szfinxetekre!

GRUCHET: Én is. De nem értem.

ROUSSELIN: Ez a közvetett ... levelezés folytatása.

GRUCHET: Ha kissé világosabban fejezné ki magát ...

ROUSSELIN: Képzelve el, kedden múlt egy hete, hogy csak úgy sétálgattam a kertemben, kora reggel, mostanában ugye, zaklatott vagyok, nemigen alszom jól, hát egyszer csak, mit veszek észre a kerítés mellett?...

GRUCHET: Egy embert?...

ROUSSELIN: Nem. Egy levelet, jó nagy boríték, valóságos folyamodványnak látszott és címzés gyanánt mindössze ennyi állt rajta: „Őhozzá!” Kinyitom azon minutában, gondolhatja és ugyan mit olvasok ... szerelmi vallomást, versben, barátom..., de

valami szenvedélyes hangnemben, volt abban minden, amit a szenvedély csak...

GRUCHET: Na és persze semmi aláírás... semmi utalás?

ROUSSELIN: Az már csak természetes! Első dolgom volt persze megismerni a személyt, aki ezt az egész szerelmi förmedvényt inspirálta és mivel fekete hajról esett szó ebben az írka-firkában, gyanúm először is Arabelle-re, a társalkodónőnkre terelődött, annál is inkább...

GRUCHET: De hát ő szőke!

ROUSSELIN: Mit tesz az? Versben, néha, már csak a rím kedvéért is fölcserélgetik a szavakat. No de hát..., tapintatból, hiszen tudja, milyenek az angol nők... nem mertem kérdezgetni csak úgy...

GRUCHET: Hát a felesége?

ROUSSELIN: Csak vállat vont és így szólt: ne törődj az egészszel!

GRUCHET: És mi köze ehhez Juliennnek?

ROUSSELIN: Erről van szó! Felhívom rá szíves figyelmét az említett költemény így kezdődik:

„Amikor megpillantom ruhádat a narancsfák között!”

És nekem két narancsfám is van, a rácsos kapum két oldalán. Az egész környéken nincs máshol. Tehát minden bizonnyal az én házam népéből szól valakihez ez a versike De kihez? A leányomhoz, Louise-hoz? És kitől? Erre, ameddig a szem ellát az egyetlen ember, aki vereseket farigcsál, Julien. Ráadásul, ha a vers betűit összehasonlítjuk az újság borítékjának címezésével, amelyre előfizette és naponta kapok, akkor igazán könnyű fölismerni, hogy ugyanarról az írásról van szó!

GRUCHET: (*félre*) Ugyan már, menj a...

ROUSSELIN: Hát tessék! A maga pártfogoltja! Mit akar? Csak nem elcsábítani Rousselin kisasszonyt?

GRUCHET: Ó!

ROUSSELIN: Talán még el is venné?

GRUCHET: Az még jobb volna!

ROUSSELIN: Azt elhiszem! De most aztán már becsületszavamra, nem kímélek többé senkit! A pimasz! Hát kértem én tőle valamit is? Belekeveredtem a dolgaiba? Írogassa csak a cikkecskéit! Lázítgassa a népet ellenünk! Védelmezze a maga fajta léhűtőket! Eredj a bús francba kis újságírócskám, aztán csak fuss az örökség után!

GRUCHET: Mások is vannak, akik nem újságírók és mégis környékezik a lányát a pénzéért!

ROUSSELIN: He?

GRUCHET: Az embernek kiböki a szemét. - Vidéken élnek, művelgetik az ősök földjét, immel-ámmal és nagyon rosszul. Ráadásul e földek rosszak és megterhelték őket jelzáloggal. Nyolc gyerek, abból öt lány, az egyik púpos. A többi ki sem mozdul egész héten, mert jóformán ruhájuk sincs. A legidősebb fiú, aki fával spekulált, tönkrement és elbutult az abszinttól. Gyakori pénzzavarral küzd. Az öccse, Istennek hála papnak állt. A legkisebb, ezt maga is tudja, csak lapít. Ekképp tehát nem valami vidám az élet a kastélyban, ahol a fejükre esik az eső a tető lyukain át. De néhanapján azért terveket szőnek, szövögetnek, befogatnak a családi kis kocsiba, amelyet a papa maga hajt, hogy jóllakjanak kissé a derék Rousselin úr asztalánál, aki roppant mód örül a nagy megtiszteltetésnek.

ROUSSELIN: Ó, kicsit azért messzire megy. Micsoda hévvel...

GRUCHET: Mivel nem értem, miért hajbókol annyira előttük, talán csak nem a régi függősége okán...

ROUSSELIN (*fájdalmasan*): Gruchet, barátom, egy szót se erről, egy szót se, ez emlék...

GRUCHET: Ne féljen semmit, nem fecsegnek ők ki dolgokat, jó okuk van rá!

ROUSSELIN: Hát akkor?

GRUCHET: De hát nem látja, hogy ezek az emberek megvetnek minket, mivel csak felkapaszkodott népi származékok vagyunk? És irigylik magát, mivel maga gazdag! A jelöltség felajánlása, nem is vitás, csakis tőlük, a de Bouvigny-aktól származik, az ő mesterkedésük, hogy a leánya útján megkaparintsák a maga vagyonának jó részét. De mivel az is lehet, hogy nem választják meg magát...

ROUSSELIN: Nem választanak meg?...

GRUCHET: Lehet bizony! A lánya meg egy agyalágyult felesége lesz, egy félnótásé, aki szégyent hoz az apósára.

ROUSSELIN: Ó, én hiszek érzelmeik...

GRUCHET: És ha megmondanám magának, hogy ezek már előre isznak a medve bőrére? ...

ROUSSELIN: Ki mondta?

GRUCHET: Félicité, a cselédem. Tudja, a cselédek egymás közt elmondják a gazdáik viselt dolgait...

ROUSSELIN: Miféle dolgokat? Melyiket?

GRUCHET: A szakácsnőjük hallotta, amint titokzatosan beszélnek erről a házasságról. És mivel a grófnénak aggályai voltak, a gróf önről szólva megnyugtatta: Ó, Ó még megtiszteltetésnek is veszik."

ROUSSELIN: Ó, hogy én az ő részükről ezt megtiszteltetésnek veszem!

GRUCHET: Azt hiszik, már minden el van intézve.

RUSSELIN: Ó, nem Istennek hála, nem!

GRUCHET: Sőt annyira biztosak a dolgukban, hogy az imént, Onésime úrfi, a hölgyek előtt kissé nagyképűen viselkedett.

ROUSSELIN: Csak nem!

GRUCHET: Sőt! Még tegezte is a lányát!

PIERRE: *Bejelent:* De Bouvigny gróf úr!

GRUCHET: Ó, visszavonulok. Isten megáldja Rousselin. Aztán ne feledje, amit mondtam! (*Kalappal a fején elmegy Bouvigny előtt, majd a háta mögött az öklét rázza felé*). Megkapod még tőlem a magadét, ne félj!

VIII. jelenet: Rousselin, de Bouvigny
gróf

BOUVIGNY (*lekötelező hangnemben*): A megbeszélés tárgya, amelyet kértem öntől, kedves uram, az volt...

ROUSSELIN (*egy mozdulattal helyet mutat*): Kérem, gróf úr!...

BOUVIGNY (*leül*). Köztünk, ugyebár, minden formáság igazán felesleges? Azért jövök tehát, reményeim nem titkolva, hogy megkérjem öntől Louise kisasszony leánya kezét, fiam, Onésime-Gaspard-Olivier de Bouvigny vikomt számára. (*Rousselin hallgat.*) Nos, mit szól hozzá?

ROUSSELIN: Egyelőre semmit, uram.

BOUVIGNY (*élénken*): Ó, majdnem elfelejtettem! Nagy reményeink vannak, nem igazán körvonalazódtak még, az igaz! ... és hozományul esetleg egy panziót... Egyébiránt Dodart jegyző úr, a címek birtokosa (*lehalkítja hangját*) nem lesz majd fukar... (*újra csend*). Várok.

ROUSSELIN: Uram ...ez igazán nagy megtiszteltetés számomra, de...

BOUVIGNY: Hogyhogy de?

ROUSSELIN: Talán eltúlozták ön előtt vagyonom mértékét, gróf úr?

BOUVIGNY: Csak nem gondolja, hogy az efféle számíttatás és a ... Bouvigny-ak?...

ROUSSELIN: Távoll áll tőlem ez az ötlet. De nem vagyok olyan gazdag, amint azt általában hiszik!

BOUVIGNY: (*fenségesen*) Legföljebb kisebb lesz az aránytalanság!

ROUSSELIN: A szerény bevételek ellenére nem szenvedünk hiányt semmiben. Feleségemnek elegáns... ízlése van. Szeretek fogadásokat adni, hogy mások is érezzék a jólétet maguk körül. A saját költségemre megjavíttattam az utat Bugueux és Faverville között. Iskolát alapítottam és a kórházban egy négy ágyas szoba a nevemet viseli.

BOUVIGNY: Tudjuk, uram, tudjuk!

ROUSSELIN: Mindezt csak azért mondom, hogy higgye el - jóllehet bankár fia vagyok s magam is az voltam - nem vagyok olyan valaki, akit pénzembernek neveznek. És Onésime úr helyzete még nem lenne akadály, de van itt valami más is. Az ön fiának nincs foglalkozása.

BOUVIGNY (*gőgösen*): Uram, egy nemesember csak a fegyverekhez ért!

ROUSSELIN: De hiszen nem katona!

BOUVIGNY: Várja, hogy új kormányunk legyen, akkor majd szolgálhatja hazáját!

ROUSSELIN: És addig?

BOUVIGNY: Addig él a birtokán, mint jómagam, uram.

ROUSSELIN: Koptatja a vadászcsizmát, nagyon jó. De én uram, szívesebben adnám a lányomat olyan emberhez, akinek a vagyona, hogy is mondjam, még csekélyebb...

BOUVIGNY: Az övé biztosítva van...

ROUSSELIN: Olyan valakihez, akinek az égvilágon semmije sincs, föltéve...

BOUVIGNY: Ó, semmije sincs!...

ROUSSELIN: (*förláll*) Igen, uram. Egy egyszerű munkáshoz, egy proletárhoz.

BOUVIGNY: (*förláll*) Ez a születés előjogának megvetése!

ROUSSELIN: Lehet. Én a Forradalom gyermeke vagyok.

BOUVIGNY: Modora rá a bizonyosság, uram!

ROUSSELIN: És nem vakítanak el rangok meg címek!

BOUVIGNY: Engem sem az arany... Higgye el!

ROUSSELIN: Istennek hála már nem hajbókolunk az urak előtt, mint hajdan!

BOUVIGNY: Valóban! A nagyapja még cseléd volt a házamban.

ROUSSELIN: Ó, még sérteget! Távozzék uram! A megbecsülés manapság teljesen személyes ügy! Az enyémet nem érintik az ön botránys ügyei. Csupa tisztességes, megbecsült ember ajánlotta föl nekem a jelöltséget...

BOUVIGNY: Nekem is följánlhatták volna, nekem is. Én pedig önre való tekintettel utasítottam volna el... De ennyi tapintatlanság láttán, az elveit hallván, meg hogy maga demokrata, az anarchia támasza...

ROUSSELIN: Egyáltalán nem!

BOUVIGNY: A zűrzavar szócsöve, ezek után igen, én is, igenes én is jelöltetem magam! Konzervatív jelölt leszek, érti? És majd meglátjuk, kettőnk közül melyikünket... A nemrégiben kinevezett prefektus pedig régi jó ismerősöm! Nem rejtem véka alá! Engem támogat majd! Jóccakát! (El).

IX. Jelenet. Rousselin egyedül

Ez a háborodott még képes ellenem hangolni a közvéleményt, elhiteti a néppel, hogy jakobinus vagyok! Talán nem kellett volna megsértenem! No de hát, ami Bouvigny-ék vagyoni helyzetét illeti!..., lehetetlen volt... Hát, elég baj azért!... Murel és Gruchet máris elég bizonytalannak látszott. És meg kell találnom a módját, miként tudnám a konzervatívokat meggyőzni arról, hogy ... én vagyok... a legkonzervatívabb az egész kerek világon... no, de hogyan?

X. Jelenet. Rousselin, Murel, egy csoport választó, Heurtelot, Beaumesnil, Voinchet, Hombourg, Ledru, majd Gruchet.

MUREL: Kedves polgártárs, az itt jelenlévő választók engem bíztak meg, hogy a nevükben bejelenthessem: megválasztják önt a körzet liberális pártja képviselőjelöltjének.

ROUSSELIN: no de ... uraim...

MUREL: Önnel tartanak a következő községek: Faverville, Harolle, Lahoussaye, Bonneval, Hautot, Saint-Mathieu...

ROUSSELIN: Ó.., Ó..

MUREL: Randou, Manerville, la Coudrette! Ezerötszáz főt meghaladó többségre számítunk és ezzel a megválasztása teljességgel biztosított!

ROUSSELIN: Ó... polgártársak! (*halkan Murelhez!*) Nem is tudok szóhoz jutni.

MUREL: Engedje meg, hogy bemutassam néhány politikai barátját: legelőször is a leghűségesebb támogatóját, Heurtelot úr ... gyáros!

HEURTELOT: Ó mondja csak, hogy suszter! Nem tesz semmit...

MUREL: Hombourg úr, az Arany Oroszlán fogadó tulajdonosa és szállítmányozási vállalkozó. Voinchet úr, kertészetmérnök és faiskola tulajdonos, Beaumesnil úr, magánzó és a derék nyugalmazott Ledru kapitány.

ROUSSELIN (*Lelkesen*) Ó a hadsereg!

MUREL: És mindannyian meg vagyunk győződve, hogy ön nagyszerűen megfelel majd nemes küldetésének (*halkan Roussetin-hez*). Beszéljen már!

ROUSSELIN: Uraim!... nem, Polgártársak. Elveim megegyeznek az önökével... az biztos, hogy e táj szülötte vagyok, csakúgy, mint önök. Soha senki sem hallotta, hogy rosszat mondtam volna a szabadságról! Éppen ellenkezőleg! Bennem megtalálják majd... érdekeik buzgó szószólóját... védelmezőjét... Az erős bástyát a hatalom túlkapásaival szemben!

MUREL: (*kezet fog vele*): Nagyon jól van barátom, nagyon jól. És ne legyenek kétségei a jelöltségét illetően! A *Pártatlan* minden bizonnyal önt támogatja!

ROUSSELIN: A *Pártatlan*... engem?

GRUCHET (*előlép a sokaságból*): De magát ám!. A szerkesztőségből jövök. Julien lelkesedik! (*Halkan Murelhez, csodálkozva hogy látja*). Nekem meg is mondta az okát. (A választókhöz). Bocsánat. Megengedik? Most már igazán el kell vinnem magukhoz...

ROUSSELIN: Ó, azt sem tudom, hol áll a fejem.

GRUCHET: Mármint Julient. Szeretne eljönni.

ROUSSELIN: Hát... ha valóban... szükséges?

GRUCHET: Ó, nélkülözhetetlenül szükséges!

ROUSSELIN: Hát akkor... ahogy akarja! (*Gruchet el*).

HEURTELOT: Nem addig van az polgártárs, hát ha majd oda jut, első dolga legyen az italok adójának eltörlése!

ROUSSELIN: Az italok adójának! No persze!

HEURTELOT: A többiek is mindig csak ígéretnek! Aztán meg, eredj a francba! Én elhiszem, hogy maga derék ember, de aztán csapjon oda nekik! (*Kezet nyújt neki*).

ROUSSELIN (*habozva*): Szívesen, polgártárs, szívesen!

HEURTELOT: Hát csak azért! Most már eztán vége legyen ennek! Mert szenvedtünk már épp eleget!

HOMBOURG: A fuvarozásért senki nem tesz semmit. A zab méregdrága!

ROUSSELIN: Az már igaz! A mezőgazdaság...

HOMBOURG: Nem a mezőgazdaságról beszélek, hanem a fuvarozásról!...

MUREL: De hát pont arról van szó! De majd ő megadja a kormánynak!...

LEDRU: Ó, a kormány!... Kitüntetnek egy csomó vizesnyolcast!

VOINCHET: És a vasúti kitűzéseik, Saint_Mathieu-n át vezetik a vasutat!, micsoda baromság!

BEAUMESNIL: Már gyereket nevelni sem lehet.

ROUSSELIN: Megígérem önöknek...

HOMBOURG: Először is, jogot a postának!...

ROUSSELIN: Na persze!...

LEDRU: És ha mindez csak a fegyelem érdekében történne, spongyát rá!

ROUSSELIN: Naná!...

VOINCHET: Ahelyett, hogy Bonneval-on át vezetnék...

ROUSSELIN: Hát bizony..

BEAUMESNIL: Nekem van egy olyan gyerekem, akinek a képességei...

ROUSSELIN: Elhiszem.

HOMBOURG, LEDRU, VOINCHET, BEAUMESNIL (*együtt egyszerre*)

HOMBOURG: Így aztán fogatot bérelni...

LEDRU: Én nem kérek semmit, pedig hát!...

VOINCHET: A birtokom ott fekszik...

BEAUMESNIL: Mert végső soron akadnak kollégiumok is...

MUREL (*erősen fölemeli a hangját*): Polgártársak, bocsánat egy szóra! Ilyen körülmények között, amikor tisztelt honfitársunk, oly nyelvi egyszerűséggel, amelyet már-már antiknak mernék nevezni, oly gyanánt megerősített minket reményeinkben, van szerencsém az önök előljárójának lenni... és ezt az eseményt, amelyből kerületünkben, de talán egész Franciaországban kisarjad majd... az új élet és ebből az alkalomból jövő hétfőre mindannyiukat meghívom gyáramba egy puncsra.

A VÁLASZTÓK: hétfőn, igen hétfőn!

MUREL: Azt hiszem, most már visszavonulhatunk?

MIND: (*elmenőben*) Viszlát, Rousselin úr!, viszlát. Menni fog, majd meglátja!

ROUSSELIN (*sorban a kezüket szorongatja*): Barátaim! Annyira meghatódtam! Viszontlátásra! Minden jót! Isten önökkel! (*A választók távolodnak*).

MUREL: (*Rousselin-hez*). Heurtelot-ra figyeljen, ő a főkolompos! (*A háttérben csatlakozik a választókhoz*).

ROUSSELIN (*szólítja*) Heurtelot!

HEURTELOT: Mi van?

ROUSSELIN: Tudna nekem tizenöt pár síbakancsot csinálni?

HEURTELOT: Tizenöt párat?

ROUSSELIN: Igen! És ugyanennyi cipőt! Nem mintha utazni akarnék, de cipőből komoly tartalékra van szükségem.

HEURTELOT: Azonnal nekilátunk, uram! Parancsára! (*Csatlakozik a választókhoz*).

HOMBOURG: Rousselin úr kérem, a napokban gyönyörű azaleákat kaptam, amelyek kertje díszére válhatnának! Megtekintené őket?

ROUSSELIN: Igen, majd a napokban...

VOINCHET: Adok önnek egy apró feljegyzést, a vasút vonal kitűzéséről, tudja, úgy van, hogy a birtokomon halad át...

ROUSSELIN: Nagyon jó!

BEAUMESNIL: Elhozom majd ide a fiamat és majd ön is megítélheti, hogy a nevelés valóságos bűne volna parlagon hevertetni ilyen tehetséget.

ROUSSELIN: majd az iskolaév kezdetén...Legyen nyugodt!

HEURTELOT: Ez aztán az ember!! Éljen Rousselin!

MIND: Éljen Rousselin! (az összes választó el.)

XI. jelenet: Rousselin, Murel

ROUSSELIN: (Murelre veti magát, megöleli). Ó, barátom, barátom, barátom!

MUREL: Úgy látja, hogy jó mederben folynak a dolgok?

ROUSSELIN: Mi az hogy!!...nem is találok szavakat!

MUREL: pedig igencsak keresi őket, vallja meg! Megjött hozzá a kedve!

ROUSSELIN: Meghalok az örömtől! Már egy éve visszavonultam ide, vidékre és valljuk meg, unatkoztam kissé. Valósággal elnehezültem. Vacsora után mindjárt elnyomott az álom és az orvos azt mondta a feleségemnek: valami foglalatosságot kellene találni az urának! Akkor mélyen magamba néztem, mi jót is tudnék igazán tenni?

MUREL: És arra gondolt, hogy képviselő lesz?

ROUSSELIN: Természetesen! Egyébként is elérkeztem a korba, amikor tartozik magának ennyivel az ember! Könyvtárat vásároltam hát és előfizettem a *Monitorra*!

MUREL: Végül munkához látott!

ROUSSELIN: Először egy archeológiai társaságba vétettem föl magam és a postán brosúrákat kezdtem kapni. Majd a községi tanácsba, aztán a kerületi tanácsba, végül a megyei tanácsba kerültem be. És minden fontos kérdésen... attól való féltében, hogy kompromittálom magam ... mosolyogtam. Ó, a mosoly, néha micsoda menedék!

MUREL: Ám a közönség nem hajlott az ön véleményére, így aztán...
ön talán nem is tudja, nekem milyen nehéz volt...

ROUSSELIN: De igen, tudom... csak ön, ön, egyedül!

MUREL: dehogy... nem is tudja!...

ROUSSELIN: Ó, dehogynem... micsoda diplomata!

MUREL (*félre*) Ráharap! (*Fennhangon*). Gyáram munkásai kezdetben ellenségesek voltak. Félelmetes emberek, barátom! Most mind az ön kezében vannak!

ROUSSELIN: Maga annyi aranyat ér, amennyit nyom!

MUREL (*félre*): Annyit azért nem kérek!

ROUSSELIN: (*Murelt szemlélve*). Hát igen maga olyan, mint a testvérem, mintha a gyermekek volna!

MUREL: (*lassan*) Akár... lehetnék... is.

ROUSSELIN: Hát persze... Amennyivel idősebb vagyok.

MUREL (*erőltetett nevetéssel*): Hát igen, de például lehetnék a veje is. Mit szól hozzá?

ROUSSELIN: (*ugyanúgy nevetve*) Tréfamester! ... maga se gondolja komolyan!

MUREL: Dehogynem!

ROUSSELIN: Ugyan már! A maga párizsi szokásaival!

MUREL: Vidéken élek!

ROUSSELIN: Ugyan! A maga korában nem nőszül az ember!

MUREL: Harmincnégy éves vagyok! Ez éppen az a kor!

ROUSSELIN: Amikor olyan jövő előtt áll valaki, mint a magáé!

MUREL: Ehh, az én jövőm, ha van egyáltalán, akkor...!

ROUSSELIN: Gondolkozzunk józanul! Maga egyszerűen a városi szövőgyár igazgatója, a flamand társaság képviselője.

Jövedelem: húsz ezer.

MUREL: Plusz a nyereség tekintélyes része!

ROUSSELIN: És abban az évben, amikor nincs? Meg aztán, egyszerűen ki is dobhatják.

MUREL: Akkor majd elmegyek máshová, ahol majd találok...

ROUSSELIN: De hát tartozásai vannak... Fedezetlen számlák, a nyomában lesznek!

MUREL: És az én vagyonom! Nem is szólva arról...,

ROUSSELIN: Most meg a nénikéje örökségét fogja emlegetni. Maga se gondolja komolyan. Négyszáz kilométerre lakik innen és haragban vannak.

MUREL(*félre*) Mindent tud ez az állat!

ROUSSELIN: Szóval kedves barátom, jóllehet részemről nem kételkedem a képességeiben és a rátermettségében, mégis szívesebben adnám a lányomat... valakihez, aki...

MUREL: Akinek semmije sincs és jókora ökör!

ROUSSELIN: Nem. Ám akinek csekély, jóllehet biztos a vagyona.

MUREL: Ó, és például?

ROUSSELIN: Igen, uram, egy vagyontalan kis részvényeshez, egyszerű vidéki kisbirtokoshoz.

MUREL: Szóval csak ennyire becsüli a munkát?

ROUSSELIN: Figyeljen ide! Az ipar bizonytalan és az ilyesmit jó családapának kétszer is meg kell gondolnia.

MUREL: Szóval, megtagadja tőlem a lánya kezét!

ROUSSELIN: De meg ám, kerek-perec! Éspedig a legjobb lelkiismerettel. Nem az én hibám! Nincs harag, ugye? (*Kiszól.*) Pierre! Itatóst! Tintát! Üljön le! Megírja kortes beszédemet a választókhöz. (*Pierre hozza az említett tárgyakat és a jobboldalt álló asztalkára helyezi őket.*)

MUREL: Még hogy én?...

ROUSSELIN: Majd együtt átnézzük! De csak kezdje el! A maga ihletettségével menni fog, semmi kétség! Az imént nagyon jó indíttatást adott a beszédemhez. Ne féljen, erről nem feledkezem meg! De most itt hagyom, én meg intézem az apró-cseprő ügyeimet. Valami emelkedettet írjon, amiben lobog... a tűz! (*el*).

XII. Jelenet: Murel egyedül.

Hülye! Most aztán benne vagyok nyakig! Bár vén állat, sohasem találsz olyan embert, aki úgy dédelgetné a lányodat, mint én! De hogyan álljak bosszút? Vagy inkább alaposan ráijesszek? Ez az ember mindent föláldozna a képviselőségért. Tehát vetélytársat kell állítani vele szemben! De kit? (*Gruchet be*). Óh!

XIII. Jelenet: Murel, Gruchet

GRUCHET: Hát magának mi baja?

MUREL: Lelkifurdalás gyötör. Hülyeséget csináltam, meg maga is.

GRUCHET: Hogyhogy?

MUREL: Az előbb azokkal jött, akik támogatják Rousselint a jelöltségben. Őt látta szintén.

GRUCHET: Sőt megkerestem Julient is. El fog jönni.

MUREL: Nem róla van szó, hanem Rousselin-ről. Ez a Rousselin jó nagy barom! Háromig sem tud számolni és nekünk lesz a legszánalmasabb képviselőnk!

GRUCHET: Nem tőlem származik a kezdeményezés!

MUREL: Mindig is kimutatta, hogy nála középszerűbb már nem létezhet!

GRUCHET: Így van!

MUREL: És ennek ellenére eléggé sokra tartják a környéken! ... míg magát!

GRUCHET (*bosszankodva*) Mi az? Mi van velem?

MUREL: Nem akarom megsérteni, de maga egyáltalán nem örvend a környéken olyan közmegebecsülésnek, mint amilyen fény a Rousselin házat fogja körül.

GRUCHET: Pedig hát, ha akarnám... (*Csend*).

MUREL: *(erősen a másik férfi szemébe nézve)* Gruchet, képes volna rá, hogy valamiért komoly anyagi áldozatot hozzon?

GRUCHET: Nem jellemző rám az ilyesmi, bár...

MUREL: Ha azt mondanák, hogy néhány ezer frankért elfoglalhatod a helyét és te leszel a képviselő!

GRUCHET: Mármost hogy én!... képviselő...?

MUREL: De gondolja csak meg, Párizsban aztán tényleg ott van az ember a dolgok forrásánál! Egy csomó kapcsolatra tesz szert! Egyedül jár miniszterekhez. Kedvezményesen vásárolhat bútort, részvényeket vehet a nagy állami munkákban. Ott a tőzsde! Minden ott van! Micsoda befolyás, barátom mennyi kitűnő alkalom!

GRUCHET: De hát hogy képzeled, hogy nekem ez sikerülhet? Rousselint már majdnem megválasztották!

MUREL: Még nem! Még nem vallott színt az elveiről és ezen könnyen elcsúszhat! Néhány választó elégedetlen és Heurtelot is morgolódik!

GRUCHET? A suszter? Foglalásom van ellene holnaputánra!

MUREL: Tegye félre! Erős ember az! Ami meg a többieket illeti, majd meglátjuk! Úgy intézem majd, hogy a dolog a gyáramban kezdődjék... aztán, ha ki kell állnom magam mellett, nyilvánosan kijelentem, hogy Rousselin-ből hiányzik a hazafiasság. Kénytelen leszek elismerni, de elismerem magamtól is: ez az ember vén hülye!

GRUCHET: *(álmodozva)* Hát, hát!

MUREL: Mi tartja vissza? Maga baloldali? Hát akkor, innen taszigálják be a képviselőházba. És még ha nem is jut be, szavazatokat vesz el Rousselintől és így ő sem fog bejutni!

GRUCHET: Ettől biztos a falnak menne!

MUREL: Próba, szerencse! Nem kockáztat semmit! Talán csak néhány száz frankot a kocsmában!

GRUCHET *(élénken)* Nem többet? Gondolja?

MUREL: Én meg majd felforgatom az egész körzetet, magát megválasztják, Rousselin meg mehet a francba! És mélyen

megsüvegelik olyan emberek, akik ma még keresztülnéznek magán,
mintha üvegből volna és majd így szólnak halkán és
tisztelettel: Képviselő úr, megtiszteltetés, hogy
felajánlhatom a szolgálataimat.

XIV. jelenet. Ugyanazok, Julien.

MUREL: Ó, az én kis Duprat barátom. Hát nem látogatja
Rousselin urat?

JULIEN: Nem látogathatom..

MUREL: Nem? Politikai perpatvar... miegymás?...

JULIEN: Nem értem! Egyszer azt mondja nekem, hogy támogatnunk
kell Rousselin urat és mindezt egész sereg okkal támasztja
alá... amelyeket továbbadok Gruchet úrnak. Ő meg el is fogadja
őket, annál is inkább, hogy ő szeretne..

GRUCHET: Ez köztünk marad, kedves barátom! E kérdésnek semmi
köze Rousselinhez.

JULIEN: Miért nem kérnek már belőle?

MUREL: Ismétlem: ő nem a mi pártunk embere.

GRUCHET: (öntelten) És majd találunk másikat helyette!

MUREL: Majd meglátja, kit. Menjünk innen! Nem konspirálunk az
ellenséggel.

JULIEN: Rousselin? Ellenség?

MUREL: Így van! Ön pedig roppant mód lekötelezne, ha hevesen
megtámadná őt az *Impartial*-ban!

JULIEN: De miért? Nem látok abban semmit, hogy..

GRUCHET: Egy kis képzelőerővel majd lát.

JULIEN: Ilyesmire én nem vagyok kapható!

GRUCHET: Ugyan már, figyeljen ide! Elsőnek jött el hozzám,
hogy felajánlja szolgálatait, és tudván, hogy Rousselin
barátja vagyok, megfosztott, igen, ez a jó szó, a
lehetőségtől, hogy bemutassam magát itt.

JULIEN: Éppen, hogy csak itt vagyok és máris kiszakít innen!

GRUCHET: Nem az én hibám, hogy a dolgok, úgyszólván, ilyen fordulatot vettek.

JULIEN: Talán az enyém?

GRUCHET: DE már megbeszéltük, hogy támadást kezdeményez de Bouvigny gróf, a helyi Tőzégkitermelő Társaság elnöke ellen, bizonyítva az említett úriember pénzügyi alkalmatlanságát, ez volt az a nagyszerű üzlet, amelyből engem ez a hülye Dodart jegyző kizárt...

MUREL (*félre*) Aha! Szóval ezen az alapon szövetkeztek!

GRUCHET: És mivel mostanáig az égvilágon semmit sem csinált, most már igazán az a legkevesebb, hogy tegyen is valamit. Egyáltalán nem is olyan nehéz, amit kérek...

JULIEN: Mindegy! Megtagadom...

MUREL: Julien, ön elfeledi, hogy magállapodásunk értelmében ...

JULIEN: Ó, igen, tudom... Azért vett fel a laphoz, hogy cikketek ollózzak ki más újságokból, minden elveszett kutya történeté írjam meg, továbbá írjam meg a vízbefúltak, a tűzvészek, meg a balesetek érdekességeit és lapos stílusban igyekezzek utánozni a párizsi kollégák cikkeit a helyi szellemi színvonalnak megfelelően. EZ a követelmény, mivel minden metafora egy előfizetőtől foszt meg minket. Szaladgálja információkért, hallgassam végig a reklamációkat, fogadjak minden látogatót, végezzek kényszermunkát, éljek hülye életet és a lényeg, hogy ne kezdeményezzek soha semmiben! Hát most az egyszer elég már, kegyelmet kérek!

MUREL: A maga baja!

GRUCHET: Akkor meg nem kellett volna elfogadni ezt az állást!

JULIEN: Bárcsak volna másik!

GRUCHET: Szép kis viselkedés mondhatom, miközben nincs miből élnie!

JULIEN (*távolodik*) Ó, a nyomorúság!

MUREL: Duzzogjon csak! Ülünk le, én pedig megírom a kortes beszédét.

GRUCHET: Nagyon szívesen! (*leülnek*).

JULIEN: *(kissé a háttérben)*. Hogy elmenekülnék innen akárhová, Isten a tanúm, ha te nem lennél itt, drága szerelmem. *(A Rousselin házat nézi)*. Ó nem akarom, hogy téged a házában bármilyen bánatalom érjen miattam. Legyenek áldottak a téged oltalmazó falak! De úgy látom ... az akácok alatt... mintha egy ruha... Eltűnt! Most már semmi! Viszontlátásra! *(Távolodik)*

GRUCHET: *(szólítja)* Maradjon csak! Mutatnunk kell valamit magának!

JULIEN Ó? Már elegendő van a mocskos üzelmeikből!

MUREL: *(átadja a papírt Gruchet-nak)* Mit szól hozzá?

GRUCHET: Nagyon jó..., köszönöm ... azaz, hogy...

MUREL: Mi baj?

GRUCHET: Rousselin azért nyugtalanít.

MUREL: Jelentéktelen ember!

Gruchet: Ugyan, maga nem tudja, mire képes valójában. Meg aztán a fiatal Duprat sem látszik túlzottan szívélyesnek!

MUREL: mindenképpen oka lehet, hogy Rousselint akarja támogatni.

GRUCHET: Ehh, szerelmes Louise-ba.

MUREL: Ki mondta magának?

GRUCHET: Maga Rousselin!

MUREL *(félre)*: Újabb vetélytárs! Ó, legyőztem én már keményebb legényeket is! Ide figyeljen! Utána megyek, kivallatom kissé! Maga meg addig nyomtattassa ki a kortes beszédét! Beszéljen a barátaival és két óra múlva jöjjön vissza ide!

GRUCHET: Rendben van! *(El.)*

MUREL: És most pedig, tisztelt Rousselin úr, maga fogja felajánlani nekem a lánya kezét! *(El.)*

MÁSODIK FELVONÁS

A színpad sétányt ábrázol, kis térrel. Balra a háttérben a Café Francais. Jobbra Rousselin házának rácskerítése. Amikor fölmeleg a függöny, egy plakátragasztó éppen három hirdetőt ragaszt Rousselin házának falára.

I. Jelenet: Heurtelet, Marchais, egy csősz, tömeg.

A CSŐSZ: (a tömegnek) Oszoljanak, oszoljanak! Mindjárt elhangzanak a nyilatkozatok.

A TÖMEG: Nagyon úgy van!

HEURTELOT: Ó, Bouvigny választási beszéde!

MARCHAIS: Naná, hiszen megválasztják!

HEURTELOT: Gruchet-t választják meg! Olvassa csak a hirdetését!...

MARCHAIS: Még hogy én olvassam?...

HEURTELOT: Igen!

MARCHAIS: Csak kezdje el! (félre) Nem tud olvasni.

(Fennhangon) Nos?

HEURELOET: De maga!...

MARCHAIS: Én?...

HEURTELOT (félre) Nem ismeri a betűket! (Fennhangon). Na gyerünk!

A CSŐSZ: No majd én segítek önöknek uraim, először Bouvigny grófét: „Barátaim, engedvén a társadalmi nyomásnak, azt hiszem, kötelességem jelöltetni magam szavazataikra...”

HEURTELOT: Ezt már ismerjük, gyerünk tovább, halljuk Gruchet-ét!

A CSŐSZ: „Polgártársaim, néhány barátom akaratának engedelmeskedve jelöltetem magam...”

MARCHAIS: Igazán vicces figura! Elég!

A CSŐSZ: Akkor áttérek Rousselin-éra: „Kedves honfitársaim, ha önök közül többen is nem folyamodtak volna hozzám, nem merészelnék...”

HEURTELOT: Ez hülyének néz minket. Letépem a hirdetését!

MARCHAIS: Én is. Árulás!

A CSŐSZ: (közbelép) Ehhez nincs joguk!

MARCHAIS: Ez volna a rendfenntartás?

HEURTELOT: Hát a szabadság!

A CSŐSZ: Hagyják békén azokat a papirokat, különben kapnak tőlem mind a ketten, hogy azt megemlegetik!

HEURTELOT: Ez hát a kormány! Folyton csak sérteget minket!

MARCHAIS: Nem tehetünk semmit

II. jelenet: voltak, Murel, Gruchet

MUREL: (Heurtelot-hoz). Az őrhelyén van! Nagyon helyes! Itassa csak őket!

HEURTELOT: Ó, na persze!...

MUREL: (A választókhöz): Menjenek bátran! Csak semmi huzavona! Én adtam ki a jelszót, Gruchet majd fedezi a számlát.

GRUCHET: Legalább is a fogyasztás bizonyos részét!

MUREL (Gruchet-nek): Ugyan, menjen már!

A VÁLASZTÓK: Ó, Gruchet úr! Ő jó ember! Szilárd jellem! Igazi hazafi! (Mind bemennek a kávéházba).

III. Jelenet: Murel, Miss Arabelle.

MUREL (Rousselin házának kerítése felé tart) Mindenképpen látnom kell Louise-t

MISS ARABELLE: (kilép a kerti kiskapun) Beszélnem kell önnel, uram!

MUREL: Nagyon helyes, Miss Arabelle. És mondja csak, Louise nem éppen? ...

MISS ARABELLE: De ugye még valaki volt magával?

MUREL: Igen.

MISS ARABELLE: Talán Julien úr?

MUREL: Nem. Gruchet.

MISS RABELLE: Ó, Gruchet. Ő rossz ember! Igazi gonosztevő, a jelöltségével együtt!

MUREL: De hát miért, Miss Arabelle?

MISS ARABELLE: Rousselin úr kölcsönzött neki bizonyos összeget, amelyet nem adott vissza. Láttam a papírt!

MUREL (*félre*) Szóval ettől tart Gruchet!

MISS ARABELLE: De Rousselin úr, mint vérbeli úriember, nemes lelkűségből nem indított keresetet. Ez aztán tényleg jó, csak kissé bizarr! A haragja viszont Julien úr ellen...

MUREL: És Louise, miss Arabelle?

MISS ARABELLE: Ó, amikor hírét vette a maga lehetetlen házasságának sokat sírt szegényke!

MUREL: (*vidáman*) Tényleg?

MISS ARABELLE: Igen. Ó, a szegény kicsike! Rousselinné anyyira szigorúan fogja!

MUREL: Hát az apja?

MISS ARABELLE: Nagyon megsértődött!

MUREL: Tán sajnálja a?...

MISS ARABELLE: Ó, dehogy! Csak nagyon tart magától!

MUREL: Remélem is!

MISS ARABELLE: A munkások, meg A *Pártatlan* miatt! Azt mondja, ennél a lapnál maga az úr!

MUREL: (*nevetve*) Ó, Csak nem!

MISS ARABELLE: De ugye nem, hanem Julien úr!

MUREL: Kérem folytassa, kisasszony!

MISS ARABELLE: Ó, én szomorú vagyok, nagyon, nagyon szomorú. Szeretném, ha kibékülnének.

MUREL: Pillanatnyilag ez elég nehezen fog menni!

MISS ARABELLE: Ó, nem, Rousselin úr hajlana rá, biztosra veszem. Próbálja meg, kérem!

MUREL (*félre*) Hát ez igazán különös!

MISS ARABELLE: Magának is ez az érdeke, Louise miatt. Legyen már egyszer végre mindenki elégedett: ő, maga, én és Julien úr!

MUREL (*félre*): Ó, már megint Julien! Micsoda hülye vagyok!
Szóval a nevelőnő. Egy múzsa, egy költő, tökéletes!
(*fennhangon*). Megteszem, ami tőlem telik, Viszontlátásra
kisasszony.

MISS ARABELLE: Good afternoon, Sir! (*Megpillant egy idős nőt,
aki int neki*). Ó, Félicité (*Óvele el*).

IV. jelenet: Murel, Rousselin

ROUSSELIN (*belép*): Becsület szavamra, ez aztán hallatlan!

MUREL: (*félre*) Rousselin! No most aztán ketten vagyunk!

ROUSSELIN: Gruchet! Éppen Gruchet akarja alattam vágni a fát!
Ez a nyomorult, akit megvédtem! Tápláltam! És azzal
dicsekszik, hogy maga támogatja.

MUREL: De hát...

ROUSSELIN: Honnan a bűdös nyavalyából jutott eszébe, hogy
jelöltesse magát?

MUREL: Fogalmam sincs! Nekem esett, mint valami dühöngő örült
és azt hangoztatta, hogy át kell értékelnem a nézeteimet.

ROUSSELIN: Szerény ember vagyok, de igenis tiltakozom ennek a
gazember Gruchet-nek az ocsmány demagógiája ellen, de a
Bouvigny-féle abszolutista szolgaság fenntartása, e gótikus
csökevény ellen is, egy szóval hű vagyok a régi jó francia
szellem hagyományaihoz. Mindenekelőtt a törvények uralmát
követelem, azt, hogy országunk kormányozza országunkat a
magántulajdon tiszteletben tartásával. Ó, erről aztán tudnék
egyet s mást...

MUREL: No persze. Magát nem tartják elég köztársaságinak.

ROUSSELIN: Pedig sokkal inkább köztársasági vagyok, mint
Gruchet, mert én és ezt akár írásban adom, igenis küzdök a
vámok eltörléséért.

MUREL: Nagyszerű!

ROUSSELIN: Követelem a helységi közhatóság büntetőjogának megvonását, a bíróságok jobb összetételét, a sajtószabadságot, minden szinekúra és a nemesi címek eltörlését.

MUREL: Nagyon jó!

ROUSSELIN: Valamit az általános választójog szigorú alkalmazását! Csak nem csodálkozik ezen! Én már csak ilyen vagyok. A reakciót támogató új prefektusunknak három kihívó hangú levelet is írtam. Ó, Uram! És én igenis megmondom mindezt a szemébe és megsértem, ha kell. Ezt megmondhatja a munkásainak!

MUREL: *(félre)* Komolyan beszél ez?

ROUSSELIN: Gruchet viszont, ismétlem, azzal dicsekszik, hogy maga őt támogatja. Ezzel kürtöli tele az egész várost.

MUREL: Miből gondolja, hogy rá szavazok?

ROUSSELIN: Tessék?

MUREL: És a politikában az eszmékhez tartom magam. Márpedig az ő eszméi szerintem nem olyan a haladók, mint a magáéi. Egy pillanat! Még nincs vége mindennek.

ROUSSELIN: Nem! Nincs még vége mindennek! Csak az ember nem tudja, merre kell fordulni a választók megnyerése érdekében. És azon is messzemenően csodálkozom, hogy olyan értelemes ember, mint maga, hogyan ismerhetett engem ennyire félre!

MUREL: Túlbecsül engem!

ROUSSELIN: Úgy látom, maga szép jövő előtt áll!

MUREL: Ebben az esetben pedig!..

ROUSSELIN: Mit?

MUREL: Egy kis vallomással tartozom a bizalmáért: Gruchet hallgva, ez az elutasítás után történt, engedtem annak, hogy bosszúvágy támadjon lelkemben.

ROUSSELIN: Annál jobb! Ez csak annak bizonyítéka, hogy van szíve.

MUREL: Úgy átkoztam magát, ahogy csodálom a lányát.

ROUSSELIN: ó, kedves barátom! Ó, árulása annyira fájt nekem!

MUREL: Komolyan mondom, ha ő nem lenne, belehalnék!

ROUSSELIN: Meghalni nem kell!

MUREL: Tehát remélhetek?

ROUSSELIN: Hát, alaposabb szemügyrevételt követően, a maga pozíciója most már előnyösebbnek tűnik előttem...

MUREL (*csodálkozva*): Előnyösebbnek?

ROUSSELIN: No igen, mert nem beszélve a harmincezer frank letétről...

MUREL (*félénken*): Húszezer!

ROUSSELIN: Harmincezer! És még atársasági haszon egy része. Aztán még a nénikéjétől...

MUREL: Özveggy Murelné úrasszony, Montélimart.

ROUSSELIN: Mert ugye, neki ön az örököse!

MUREL: Egy másik unokaöccsével, aki katona.

ROUSSELIN: No de hát szerencse is van a világon... (*Olyan mozdulatot tesz, mintha puskával célozna*). A beduinok, ugyebár! (*Jót nevet*).

MUREL (*nevet*): Igen, igen, igaza van. Még az öreg nők gondolkodása is gyakran megváltozik és az én nénikém is elég szeszélyes. Szóval! Kedves Rousselin úr, minden okom megvan rá, hogy azt higgyem, a kedves nénikém nem feledkezik meg rólam.

ROUSSELIN: (*félre*) Bárcsak igaz lenne! (*Fennhangon*). Hát kedves barátom, ma este, vacsora után, jöjjön el errefelé, mintha csak úgy cél nélkül sétálgatna. (*El*).

V. *jelenet: Murel, egyedül*

Találkozó ma estére! DE hiszen ez már haladás! Amolyan beleegyezés! Arabelle igazat mondott.

VI. *Jelenet: Murel, Gruchet, majd Hombourg, majd Félicité*

GRUCHET: Itt vagyok! Nem vesztegettem a időt! Mi újság? Feleljen kérem!

MUREL: Gruchet, gondolkozott már azon, voltaképpen miféle dologba vág bele?

GRUCHET: Mi van?

MUREL: Nem csekély vesződség ám a képviselői hivatás.

GRUCHET: Meghiszem azt!

MUREL: Állandóan a nyakára járnak mindenféle kéréselők!

GRUCHET: Ugyan már kedves barátom, tudom én, hogyan kell a fenébe küldeni ezeket a nyavalyásokat.

MUREL: Hát majd meglátja, de kiszekálják a bőréből, efelől biztosíthatom.

GRUCHET: Soha a bűdös életbe!

MUREL: Me aztán, Párizsban kell ám lakni! Jó kis pénzbe kerül!

GRUCHET: Hát akkor Párizsban lakom! Jó kis pénzbe kerül, aztán kész!

MUREL: Ószintén szólva, nem látom sok értelmét.

GRUCHET: Nem látja, hát nem látja... elég az, ha én látom!

MUREL: Meg aztán, kudarcot vallhat!

GRUCHET: Hogyhogy? Maga tud valamit?

MUREL: Ó, semmi komolyat. De az biztos, hogy Rousselin megítélése a közvéleményben elég jó.

GRUCHET: Az imént még éppen maga nevezte hülyének!

MUREL: Attól még megválaszthatják.

GRUCHET: Tehát azt tanácsolja, hogy lépjek vissza?

MUREL: Nem! De mindig nehéz helyzetben van az, akinek olyan fontos ember az ellenfele, mint Rousselin!

GRUCHET: Fon-tos em-ber?

MUREL: Sok barátja van, szivélyes a modora, ez is számít, tetszik az embereknek. És adja a köztársaságpártit, miközben manipulálja a konzervatívokat.

GRUCHET: No jó, ismerjük őt!

MUREL: És ha ön esetleg a választók józan eszére számít...

GRUCHET: De miért akarja elvenni a kedvemet az egésztől, amikor úgy megy minden, akár a karikacsapás? Ide figyeljen:

Először is, mindent megtudok, anélkül, hogy sejtené, ami csak történik nála, a cselédem, Félicité útján.

MUREL: Hát nem valami finom dolog, amit művel!

GRUCHET: Miért?

MUREL: Már csak óvatosság szempontjából sem. Mivel azt mondják, egyszer kölcsönt kért tőle.

GRUCHET: Azt mondják? Hát aztán?

MUREL: Előbb talán vissza kellene adni neki a pénzt.

GRUCHET: De akkor, még előbb magának kellene visszaadni nekem, amivel tartozik. Legyünk igazságosak!

MUREL: No nézd csak, mire gondol éppen abban a pillanatban, amikor hűségnyilatkozatot teszek neki és nagyszerű tanáccsal látom, el! De nélkülem, kedves barátom sohasem választják meg, nekem elhiheti! Támogatom magát, jóllehet semmiféle érdekem...

GRUCHET: Ki tudja? Vagy inkább kukkot sem értek az egészből. Néha támogat, máskor meg akadályoz. Mivel tartozom Rousselinnek? A többiek is folyton ezt emlegetik! Meg reklamálnak! De hát nem vagyok én milliomos. Egyszer már végezni kellene a sok kiadással. A kávéházi számla meg valai iszonyatos lesz! Mert ezek a kedélyes fickók vedelnek, egyre csak vedelnek! Csak nem gondolja, hogy ezt nem érzem meg! Valóságos csapás ez a jelöltség! (*Hombourg-nak, aki belép*). Á, Hombourg! Na mi van?

HOMBOURG: Itt van az emberünk?

GRUCHET: Fogalmam sincs!

HOMBOURG: Csak egy szóra! Van egy kis szelid pónim. Jó szolgálatot tenne magának a korteshadjárat folyamán.

GRUCHET: Köszönöm, gyalog megyek.

HOMBOURG: Alkalmi vétel, Gruchet úr!

GRUCHET: Ismerem én már az efféle alkalmi vételeket!

HOMBOURG: Nem hinném!

GRUCHET: Jelenleg lehetetlen. Nem megy...

HOMBOURG: Szolgálatjára. (*Bemegy Rousselinhez*).

MUREL: Csak nem gondolja, hogy mindez Rousselin műve volt! Ennek az embernek, aki itt bement, fogadója van, simán kiüti magát a nyeregből. Most legalább úgy ötven szavazatot vesztett! Elég hülye vagyok, hogy magát támogatom!

GRUCHET: Csak nyugalom! Tévedtem! Mondjuk, nem mondtam semmit! Viszont éppen maga jött ide a nyakamra, hogy piszkáljon a Rousselin-féle történetével, amely talán nem is igaz. Kitől hallotta? Ha ugyan nem maga találta ki? Ó, csak a maga tréfája az egész, így akart próbára tenni! (*zaj a kulisszák mögül.*).

MUREL: Hallgassa csak!

GRUCHET: Hallom én jól!

MUREL: A lárma közeledik!

HANGOK: (*a kulisszák mögül*): Gruchet! Gruchet!

FÉLICITÉ: (*balról közelít*): Uram, magát keresik!

GRUCHET: Engem?

FÉLICITÉ: Igen! Jöjjön már, de tüstént!

GRUCHET: Itt vagyok! (*Siet kifelé, a cseléd nyomában - a hangzavar fokozódik.*).

MUREL (*balra el*): Mit jelent ez az egész felhajtás?

VII. Jelenet: Rousselin, majd Hombourg.

ROUSSELIN (*kilép házából*): Ó, háborog a nép! Nagyon remélem, hogy nem ellenem!

MIND (*kiabálnak a kávéházban*): Megvertük a polgárokat!

ROUSSELIN: No, hát ez nem valami megnyugtató!

GRUCHET (*a háttérbe megy és igyekszik kivonni magát a zajos ünneplésből*): Barátaim, kérem hagyjanak már, de igazán, kérem, elég már...!

MIND: Éljen Gruchet! Éljen a képviselőnk!

ROUSSELIN: Hogyhogy a képviselőnk?

HOMBOURG: Hát csak úgy! Merthogy Bouvigny visszalép! (*A csapat távolodik.*).

ROUSSELIN: Lehetetlen!

HOMBOURG: De igen! Új miniszter van. A prefektus beadja lemondását. Az imént írt Bouvigny-nek, hogy kövesse példáját és mondjon le ő is! (A csapat után el).

ROUSSELIN: Hát akkor már nem maradt más hátra (kezét a mellére teszi, hogy azt mondja: én)De nem! Itt van még Gruchet! (Révetegen) Gruchet! (észreveszi a belépő Dodart). Mit akar tőlem?

VIII. jelenet: Rousselin, Dodart

DODART: Azért jövök, hogy szivességet tegyek önnek.

ROUSSELIN: Talán a méltóságos de Bouvigny gróf úr küldte?

DODART: A későbbiek folyamán majd értékeli szolgálataimat. Mivel de Bouvigny gróf úr visszavonta jelöltségét...

ROUSSELIN: Visszavonta? Igaz tehát?...

DODART: Igen. Mégpedig olyan okokból...

ROUSSELIN: Személyesekből, nemdebár? ..

DODART: Tessék?

ROUSSELIN Csak azt mondtam, megvolt rá az oka: ennyi az egész!

DODART: Valóban! És engedje meg kérem, hogy tájékoztassam valami fontos... dologról. Mindazok, akik támogatják önt - és közéjük tartozom jómagam is, egyre inkább tartanak ellenfelei erőszakosságától!

ROUSSELIN: Hogyhogy?

DODART: Nem hallotta tán az imént a lázadók üvöltését, amelyben a Grouchet banda tört ki? Ez a falusi Catilina...

ROUSSELIN (félre): Falusi Catilina... szép kis kifejezés... Ezt megjegyzem.

DODART: Képes ez, uram, képes ez... mindenre. És a nép örületének nyomására talán ő lesz az egyik tribunusunk!

ROUSSELIN (félre) Magam is ettől tartok!

DODART: De higgye el uram, hogy a konzervatívok folytatják a harcot. Először is, szavazataik a becsületes ember birtokát képezik, aki biztosítékot ad a jövőre. (Rousselin

összerezzen). Ó, nem azt kérjük tőle, hogy gátolja a haladást, csak néhány roppant egyszerű engedményért folyamodnánk.

ROUSELIN: Ó, ez a nyavalyás Murel!

DODART: Sajnálatos képpen így alakult!

ROUSSELIN *(álmatagon)* Hát igen.

DODART:: Mint jegyző és mint állampolgár csak nyögök az események illetően alakulásának súlya alatt! Ó, milyen szép álmom volt, hogy a polgárság és a főnemesség az önök családjában lép szövetségre. És a gróf még az előbb is azt mondta nekem, de talán... nem... nem..., ezt ön el sem hiszi...

ROUSSELIN: Tessék csak... érdeklődéssel várom!

DODART: Azt mondta nekem a reá annyira jellemző lovagi hangnemben: „Egyáltalán nem haragszom Rousselin úrra...”

ROUSSELIN: Én sem órá, istenemre mondom!

DODART: „És semmit sem kívánok jobban, mint hogy ne adódjon semminemű akadály...”

ROUSSELIN: Miféle akadály?

DODART: „És semmit sem kívánok jobban, mint hogy szövetségre léphessek vele a megye és a közerkölcs érdekében.”

ROUSSELIN: Ó, de hát mindenkor szívesen látom!

DODART: Már itt is van! *(kiszól)*. Jöjjön csak, kérem!

IX. jelenet, ugyanazok, de Bouvigny gróf.

BOUVIGNY: Tiszteletem, uram!

ROUSSELIN: *(kémlelődik maga körül)*: Csak azt nézem, valaki esetleg nem...

BOUVIGNY: Senki sem látott! Legyen egész nyugodt! És igazán messzemenően sajnálom, hogy...

ROUSSELIN: Semmi baj sincs...

DODART: *(gúnyosan)* Akkor, ha beismerjük hibáinkat, nemdebár?

BOUVIGNY: A szerelem túlzásai bizonyos elveket esetleg...

ROUSSELIN: Kérem uram, jómagam szintén tisztelem az elveket.

BOUVIGNY: És hát itt van fiam betegsége is!

ROUSSELIN: De hiszen nem beteg! Néha még...

DODART: Ó, nagyon is gyengélkedik. De van ereje hozzá, hogy eltitkolja fájdalmait. Szegény gyermek! Az idegei! Annyira érzékeny!

ROUSSELIN *(félre)*: Ó, már gyanítom én, miben sántikálsz! *(Fennhangon)*. Hát bizony, miután vérmes reményei ily módon...

BOUVIGNY: Hát bizony...

ROUSSELIN: Bizonyára nehéz volt...

BOUVIGNY: De még mennyire, uram!

ROUSSELIN: ... látnia, hogy ön hirtelen lemond a jelöltségről.

DODART *(félre)*: Gúnyolódik rajtunk!

ROUSSELIN: Amikor pedig jócskán rendelkezett szavazatokkal.

BOUVIGNY: Sok szavazatom volt!

ROUSSELIN *(mosolyog)*: De azért nem elég.

BOUVIGNY: A munkások körében talán nem elég, de vidéki viszonylatban rengeteg!

ROUSSELIN: Ó, és ha megszámloljuk!...

BOUVIGNY: Hát kérem. Először is itt van a Bouvigny birtok, ahol élek, ez nyilván mind az én szavazatom. Aztán meg Saint Léonard, Villancourt, La Coudrette.

ROUSSELIN: *(hevesen)* Na, azért azt nem!

BOUVIGNY: És miért nem?

ROUSSELIN *(nagy zavarban)*: Hát csak.. *(félre)* Tehát Murel becsapott.

BOUVIGNY: Továbbá biztos vagyok Grumesnil, Ypremesnil és Arbois szavazataiban is

DODART *(tárcájából jegyzéket esz elő és olvassa)*: Chatillon, Colange, Herteaux, Lenneval, Bahurs, Saint-Filleul, Le Grand-Chêne, la Roche-Aubert, Fortinet!

ROUSSELIN *(félre)*: Iszonyatos!

DODART: Manicamp, Dehaut, Lampériere, Saint-Nicaise, Vieville, Sirvin, Chateau-Régner, la Chapelle, Lebarrois, Mont-Suleau.

ROUSSELIN *(félre)*: Még a kerület földrajzát sem ismerem tökéletesen!

BOUVIGNY: Arról nem is szólva, hogy számos barátom van még a szomszéd birtokokon...

ROUSSELIN: *(kétségbeesetten)* Ó, elhiszem önnek, uram!

BOUVIGNY: Ezek a derék emberek mindenképpen segítenek. Egyébiránt mindenkor rendelkezésemre állnak, egy emberként engedelmeskednek nekem. És ha azt mondanám nekik, hogy szavazzanak... szavazzanak... bárkire, mondjuk magára, például...

ROUSSELIN: Istenem, hát azért nem vagyok én annyira ellenzéki...

BOUVIGNY: Ó, az ellenzékiiség néha nagyon is hasznos!

ROUSSELIN: A harc eszközeként talán igen! De most nem rombolni kell, hanem építeni!

DODART: Minden kétséget kizáróan építenünk kell!

ROUSSELIN: Meg hát annyira iszonyodom ezektől az utópiáktól, e felforgató tanoktól!... Még az is megfordul a fejükben, hogy a válást vissza kellene állítani, hát kérem, nézzenek oda!.... És hát amit a sajtó enged meg magának néha!

DODART: Iszonyatos!

BOUVIGNY: Vidékünkön egy csomó könyv rontja a levegőt!

ROUSSELIN: e felforgató eszmék nem vezetnek sehová. Ó, a nemességnek voltak nagyon jó oldalai is, e szempontból osztom néhány angol publicista nézeteit.

BOUVIGNY: Szavai simogató szellőként hatnak rám és ha még azt is remélhetnék...

ROUSSELIN: Végző soron gróf úr *(titokzatosan)* a demokrácia engem elborzaszt! Nem is tudom, miféle szörnyű bűn, milyen sötét vonzerő tett lehetővé ilyesmit...

BOUVIGNY: Ó, ön túlságosan messzire megy!...

ROUSSELIN: Nem! Bűnös voltam én is. De mos már konzervatív vagyok, higgye el, néhány árnyalat még lappang netán...

DODART: A becsületes emberek arra teremtettek, hogy egyetértsenek.

ROUSSELIN: *(Bouvigny kezét szorongatja)* Bizony ám, gróf úr, bizony ám!

X. jelenet, ugyanazok, Murel, Ledru, Onésime, munkások.

MUREL: Hála istennek, hogy választói nélkül találom itt, kedves Rousselin úr!

BOUVIGNY (*félre*): Azt hittem, haragban vannak.

MUREL: Mások jöttek! Kimutattam nekik, hogy Gruchet eszméi nem felelnek meg korunk követelményeinek. És, aszerint, amit ma délelőtt mondott nekem, ők majd jobban megértik önt. Nem csak köztársaságiakat hoztam, hanem szocialistákat is!

BOUVIGNY (*felugrik*): Hogyhogy szocialistákat?

ROUSSELIN: Szocialistákat hoz ide!

DODART: Szocialistákat! Tüstént megyek, mert a személyemen nem eshet ilyen... (*eloson*).

ROUSSELIN (*dadogva*) De...

LEDRU: Igen, polgártárs. Szocialisták vagyunk!

ROUSSELIN: Nem látok ebben semmi kivetni valót!

BOUVIGNY: De hát az imént még az efféle alantasságok ellen mennydörgött!

ROUSSELIN: No de kérem, több szempontból kell szemügyre venni a...

ONÉSIME (*megjelenik*): Igen, persze, többféle módon...

MUREL: Hát maga mit keres itt?

ONÉSIME: Hallottam, hogy sokan Rousselin úrhoz tartanak, én is eljöttem hát, hogy biztosítsam, nagyjából osztom nézeteit... rendszerével kapcsolatban.

MUREL (*félhangon*): Kis cselszövő!

BOUVIGNY: Nem vártam volna fiamuramtól, hogy nemző atyja jelenlétében tagadja meg ősei hitvallását!

ROUSSELIN: Nagyon helyes!

LEDRU: Miért nagyon helyes? Mert az úr nem úr, hanem gróf úr? (*Murelnek, Rousselinre mutatva*). És maga szerint, még ő követelte a címek és rangok eltörlését!

ROUSSELIN: Pontosan!

BOUVIGNY: Hogyan? Mit követelt ő?

LEDRU: Amit mondtam!

BOUVIGNY: Nos, elég!

ROUSSELIN: (*igyekszik visszatartani*): Nem kell elhamarkodottan szakítani! Sokan megtévedtek. Csak egy kis kíméletet irántuk!

BOUVIGNY (*nagyon hangosan*): Semmi kímélet! Uram, a zűrzavarral nincs kompromisszum. És kerek perccel kijelentem, hogy önre nem szavazok – Onésime! (*El. A fia követi*).

LEDRU: Önre szavazott? Nahát akkor most már tudjuk magunkat mihez tartani. Alászolgája.

ROUSSELIN: A meggyőződésem védelmében olyan embert áldoztam önnek, aki már harminc éve a barátom.

LEDRU: Áldozatokra semmi szükség! Maga hol fehér, hol meg fekete. Maga nem egyéb, mint valóságos... szélhámos! Mi pedig visszamegyünk Gruchet-hoz! Velünk tart, Murel?

MUREL: Mindjárt megyek maguk után!

XI. jelenet: Rousselin, Murel

MUREL: Ismerjük el, kedves barátom, hogy ön engem roppant kellemetlen helyzetbe hoz.

ROUSSELIN: Csak nem gondolja, hogy én meg valami kellemes helyzetben vagyok?

MUREL: A kutya fáját, hát akkor vágja is ki magát belőle! Vagy ide vagy oda! De döntsön már, aztán essünk túl rajta!

ROUSSELIN: Minek folyton ez az állandó túlzott sietség? Mert ugyebár minden pártban van valami jó!

MUREL: Kétség kívül! A szavazataik!

ROUSSELIN: Ön igazán szellemes ember, szavamra! És micsoda finom lelkű! Nem is csodálom, hogy szeretik!

MUREL: Még hogy engem? De hát kicsoda?

ROUSSELIN: Ó, most meg adja az ártatlant! Hát egy kisasszony, akinek Louise a neve!

MUREL: Ó, micsoda boldogság, köszönöm, köszönöm. Most már csak önnek fogok segíteni, minden erőmből. Azt mondom majd, hogy

nem értették meg önt. A szavakon nyargalásztak, tévedtek... Ami pedig a *Pártatlant* illeti...

ROUSSELIN: Ott aztán maga az úr!

MUREL: Nem teljesen! Párizstól függünk, ott adják meg a jelszót. Megsemmisítő bíráló is érheti önt...

ROUSSELIN: Akadályozza meg!

MUREL: No persze. De hogyan adjam be Juliennnek homlokegyenest a dolgok ellenkezőjét, mint ami eleddig mindenkitől hallott?

ROUSSELIN: Mit tegyünk?

MUREL: Na várjon! Van magánál valaki, akinek a befolyása netán...

ROUSSELIN: Kicsoda?

MUREL: Miss Arabelle! Bizonyos szavaiból az derülne ki, hogy nagyon érdeklődik a fiatal költő iránt...

ROUSSELIN (nevetve): Az a verses firkálmány az angol nőnek szólna?

MUREL: A verseket nem ismerem, de azt hiszem, szeretik egymást.

ROUSSELIN: Biztosra vettem. Soha életemben egyetlen egyszer sem tévedek! Ha a lányom nincs benne a játékban, az égvilágon semmit sem kockáztatok! És végső soron még az sem lehetetlen!... Beszélnem kell a feleségemmel, ő biztos tisztán lát, hozzá tud szólni az egészhez!...

MUREL: Én pedig közben igyekszem a megtévedteket visszavezetni az igaz útra, akiket az ön langyos filozófiája kissé lehűtött.

ROUSSELIN: Ne menjen túl messzire! Az a Bouvigny még a végén!...

MUREL: Ó, újra kell ecsetelnem élénk színekkel az ön hazafiságát! (el.)

ROUSSELIN (egyedül): No most kell nyugodtnak, ügyesnek és ravasznak lennem.

XII. jelenet: Rousselin, Rousselinné, Miss Arabelle.

ROUSSELIN: (*Arabelle-nek*) Kedves gyermekem - mert atyai szeretetem engedi meg nekem, hogy így szólítsam -, nagy szívességet kérnék magától. Juliennel kellene kapcsolatot teremtenie!

ARABELLE (*élénken*): Ó, nagyon szívesen!

ROUSSELINNÉ (*méltósággal*): De hogyan?

ARABELLE: Minden este ott szívja a szivarját a sétányon. Mi sem könnyebb annál, mint megközelíteni.

ROUSSELINNÉ: A körülményekre való tekintettel inkább talán nekem kellene...

ROUSSELIN: Valóban, inkább egy férjezett nő dolga lenne...

ARABELLE: Ó, én szívesen teszem!

ROUSSELINNÉ: Megtiltom, kisasszony!

ARABELLE: Engedelmeskedem, asszonyom! (*feláll és közben félre*). Miben is akarnak megakadályozni? No várjunk csak! (*el*).

ROUSSELINNÉ: Hát kedves barátom, neked néha igazán különös ötleteid vannak. Ilyesmit bízni a nevelőnőre! Gondolom a jelöltségedről van szó!

ROUSSELIN: Persze! És az a véleményem, hogy miss Arabelle, pontosan a kis dédelgetett szerelme miatt, amelyben immár nem kételkedem, nagyon jól el tudná...

ROUSSELINNÉ: Ó, te nem ismered ezt a nőt! Erőszakos és álnok perszóna, aki romantikus külszín alá rejti távolról sem romantikus lelkét. Érzem, hogy egyáltalán nem bízhatunk benne...

ROUSSELIN: Talán igazad van? Nos, itt jön Julien. Ugye tudod, mit kell neki mondanod?

ROUSSELINNÉ: Ó, nagyon is jól tudom!

ROUSSELIN: Bízom benned! (*Üdvözli Julient és el. Leszáll az éj*).

XIII. jelenet: Rousselinné, Julien.

JULIEN: (észreveszi Rousselinnét) Ő az! (Eldobja szivarját).
Egyedül! De hogyan közelítsek? Asszonyom!

ROUSSELIN: Duprat úr, nemdebár?

JULIEN: Sajnos, igen, asszonyom!

ROUSSELINN: De miért sajnós?

JULIEN: Szerencsétlenségemre olyan újságban vagyok kénytelen írni, amely minden bizonnyal az ön ellenére van.

ROUSSELINNÉ: Csak a politikai színezete okán!

JULIEN: Ha tudná, mennyire gyűlölöm azokat az érdekeket, amelyeket szolgálnom kell!

ROUSSELINNÉ: Ám az értelmiségi elit mindenhez alkalmazkodni képes, anélkül, hogy károsodást szenvedne! Megvetésében nincs semmi meglepő. Amikor valaki ilyen... jelentős verseket ír!

JULIEN: Csak talán nem azért jött erre asszonyom, hogy gúnyolódjon rajtam?...

ROUSSELINNÉ: Nem gúnyolódom. Bár nem nagyon értek ilyesmihez, mégis azt hiszem, ön komoly jövő előtt áll...

JULIEN: a jövőmet abba a közegbe zárták, amelyben küszködöm. A vidék nem táptalaja a művészetnek. A költőt, aki itt él és bizonyos kötelességekre kárhoztatták, mintha zsákba futásra ítélték volna. Méltatlan súly nehezedik reá, és minél inkább kapálózik, annál mélyebbre süllyed e mocsárba. És mégis, mégis, valami állandóan és nagy erővel tiltakozik a lelke mélyén! Vigasztalódní akar azért, amit éppen tesz és ezért gondol arra, amit majd tenni fog. Aztán telnek-múlnak a hónapok, az embert áthatja a közepszerűség szelleme, lassan néma lemondásba süllyed és a kétségbeesés némasága vesz rajta erőt!

ROUSSELINNÉ: Értem. És nagyon sajnálom magát!

JULIEN: Ó, asszonyom, milyen finom az ön szánalma és mégis csak fokozza szomorúságomat!

ROUSSELINNÉ: Bátorság! Később majd eljön a siker!

JULIEN: Lehetséges ilyesmi az én elszigeteltségemben?

ROUSSELINNÉ: Ahelyett, hogy menekül a világ elől, tartson feléje! Ha a világ más nyelvet beszél, tanulja meg ezt a nyelvet. Vesse alá magát a követelményeinek! A hatalom és a hírnév a kapcsolatokból származik! És mivel a társadalom természetes állapota a harc, álljon be az erősek, a gazdagok, a boldog emberek táborába! A legbenső gondolatairól meg sose beszéljen senkinek, már csak méltóságból vagy óvatosságból sem. Bizonyos idő elteltével, amikor már Párizsban lakik, mint mi...

JULIEN: De hát nem áll módomban, hogy ott éljek, asszonyom!

ROUSSELINNÉ: Ki tudja? A maga roppant rugalmas tehetségével, semmi sem igazán nehéz! És ezt olyan emberek érdekében használja fel, akik értékelik a szolgálatait! De későre jár, a mielőbbi viszontlátásra, uram! (Förláll.)

JULIEN: Ó, maradjon még, az istenre kérem, könyörgök! Már olyan régóta várok erre az alkalomra! Hiába próbálkoztam mindenféle csellel, hogy a közelébe juthassak! Egyébként nem értettem az utolsó szavait. Mintha várna tőlem valamit, úgy rémlett? Parancsol tehát? Mondja, mit? Azonnal engedelmeskedem.

ROUSSELINNÉ: Micsoda lelkes és feltétlen elkötelezettség!

JULIEN: De hiszen ön tölti be egész életemet! Amikor levegőzni indulok s fölkapaszodom a dombra, szemem azonnal az ön kedves, fehér házát fedezi föl a kert zöldjében. És engem egy palota látványa nem töltene be olyan gyönyörrel, mint amelyet ilyenkor érzek! Amikor néha megjelenik az utcán és megpillantom, földbe gyökerezik a lábam és mintha káprázatot látnék! Aztán futok a fátyla után, amely kis kék felhőként libeg a feje mögött. Nagyon gyakran eljöttem már ide, a háza kerítéséhez, hogy hallhassam a ruhája suhogását. És ha a hangját meghallottam, akár egyetlen szavát is, úgy éreztem, ezt csak én hallom, mert más ezt nem is hallhatja meg. És

magammal vittem, mint valami értékes leleményt! Ne úzzön el, könyörgök. Bocsásson meg kérem az arcátlanságomért, hogy verseket merészelttem küldeni önnek. Elvesztek, mint a mezei virágok, anélkül, hogy átnyújthattam volna őket önnek, mint a szavak, amelyeket az éjszakai csendben suttogok és, amelyeket ön nem hall, mert ön az én múzsám, az inspiráció, az ideálom, minden gyönyöröm és kínszenvedésem.

ROUSSELINNÉ: Nyugodjon meg, uram! Ez mégis csak túlzás!

JULIEN: Ó, engem az 1830-as szellem vezérel! Én megtanultam olvasni a Hernani-t és Lara akartam volna lenni! Minden mai gyávaságot mélységesen elítélek, utálok a közönséges életet és a könnyű boldogság alantasságát! A nagy mesterek lantjait megszólaltató szerelem ritmusára ver a szívem! Önt nem választom el gondolatban az élet legszebb dolgaitól. És a világ maradéka, mindaz, ami nem ön, már teljességgel csakis öntől függ a megítélésben. Ezek a fák azért vannak itt, hogy összehajoljanak az ön feje felett és árnyékot borítsanak rájuk nagy forróság idején. A szelíd fénnel sziporkázó csillagok olyanok, mint az ön szeme és csak önt nézik!

ROUSSELINNÉ: Uram, önt elragadja az irodalom! Hogyan is bízhatna egy nő a férfiban, aki nem képes uralkodni metaforáin vagy szenvedélyén? Ám én hiszek őszinteségében. De hát ön fiatal és egyáltalán nem tudja, mi nélkülözhetetlen az életben. Mások az ön helyemben sértésnek tekintették volna az ön túláradó érzelmeit. Legalább meg kellene ígérnie...

JULIEN: De hát ön is reszket! Ó, tudtam én jól! Ilyen nagy szerelmet, mint az enyém, nem lehet elutasítani!

ROUSSELINNÉ: Magam is csodálkozom az ön iránti engedékenységen! Az itteni emberek rosszindulatúak, uram. A legkisebb óvatlanság a vesztünket okozza... botrányt!

JULIEN: Ne tartson semmitől! Szám hallgatni fog, szemem semmit sem lát majd, közönyösnek fogok látszani. És ha elmegyek önhöz...

ROUSSELINNÉ. De hát a férjem, uram...

JULIEN: Kérem, ne beszéljen erről az emberről!...

ROUSSELINNÉ: Meg kell védenem!

JULIEN: Ezt tettem én! Az ön iránt érzett szerelmemből!

ROUSSELINN: Ezt ő megtudja! És ön pedig nem bánja meg nagylelkűségét!

JULIEN: A lába elé vetem magam asszonyom, hogy közelebbről csodálhassam! Végrehajtok mindent, amit ön parancsol, mégpedig hiánytalanul, efelől nyugodt lehet! Most már erős vagyok. A hátralévő napjaira a föld minden mámorát, a művészet minden elragadtatását és az ég minden áldását árasztom...

MISS ARABELLE: *(egy fa mögé rejtőzve)* Efelől biztos voltam...

ROUSSELINNÉ: A föltétlen ragaszkodás azonnali bizonyítékát várom öntől...

JULIEN: Ó, igen, igen...

XIV. jelenet: ugyanazok, Miss Arabelle, majd Murel és Gruchet, végül pedig Rousselin.

ROUSSELINNÉ: Jönnék! Haza kell mennem!

JULIEN: Még nem!

GRUCHET: *(A színfalnak mögött, Murelt követi).*

Szóval adja vissza a pénzem!

MUREL: Az idegeimre megy!

GRUCHET: Nyavalyás!

MUREL: *(Pofon üti)* Tolvaj!

ROUSSELIN *(belép, éppen hallotta a pofon csattanását)*: Mi van?

JULIEN: *(Rousselinnek)* Ó, csak ennyi!

(Hangosan kezét csókol neki).

MISS ARABELLE: *(fölismeri Julient)* Ó!...

ROUSSELIN: Mi folyik itt? *(észreveszi Miss Arabelle-t, aki menekül).* Szóval Arabelle! No, holnap kivágom, mint a huszonegyet!

HARMADIK FELVONÁS

A Flore hotelben. Bálterem. A háttérben emelvény a zenekar számára. A baloldali sarokban nagybőgő. A falra akasztva különféle hangszerek. A fal közepén trófea, trikolorral letakarva. Az emelvényen asztal, székek. A két másik oldalon két másik asztal. Középpütt kisebb emelvény, a másik előtt. Az egész jelenet székekkel teli. Bizonyos magasságban, körbefutó erkély.

I. Jelenet: Rousselin egyedül, a szín elején, majd egy kávéházi pincér.

És mi lenne akkor, ha kígyóhoz... vagy hidrához hasonlítanám az anarchiát... a hatalmat pedig... vámpírhoz? Nem, ez mégis túlzás lenne! Viszont közbe kellene iktatni néhány mondatot, amelyek némiképp elvennék... mint például: „lezárni a forradalmak korszakát, kamarilla, előírhatatlan jogok, virtuálisan” no és hát nagyon sok szót, amelyek „izmusra” végződnek: „parlamentarizmus, obskurantizmus!...”

Csak nyugalom, egy kis rendet! Jönnek a választók, készen áll minden. Tegnap este előkészítették az irodát, az íróasztalt. Na, az íróasztal itt van ni! Az elnök helye pedig itt van! (A középpütt álló asztalra mutat). Két oldalt a két titkár, én pedig középen. Szemben a közönséggel. És mire támaszkodom majd? Szükségem van egy emelvényre, szószékre inkább. No már megvan is, szószékre, tényleg. Addig meg jó lesz ez a szék! (Egy széket helyez maga elé, a kis emelvényre). Jól van! És a pohár vizet pedig, mert ugye már kezd förtelmes szomjúság gyötörni, a pohár vizet pedig ide helyezem (az asztalon lévő poharat a székre teszi). De vajon lesz-e elég cukrom? (Szemügyre veszi a cukortartót, amely tele van). Igen!

Mindenki ül már. Az elnök megnyitja az ülést és valaki szót kér. Hozzám interpellál, például a... No, de először is ki interpellál? Hol van az a személy? Mondjuk a jobbomon. Akkor, hirtelen arra fordítom a fejem. Kicsit közelebb legyen? *(Széket húz közelebb, majd visszamegy a helyére.)* Megőrzöm nyugodt arc kifejezésemet, míg hüvelykujjamat a mellényzsebembe akasztom. Rajtam lesz a zakóm? Úgy kényelmesebb a karnak... Az egyszerűség kedvéért talán császárkabát volna a legjobb. De hát a nép, hiába is tagadnánk, kedveli a luxust, az eleganciát. Na és a nyakkendőmmel mi van? *(Megnézi magát egy kis kézítükörben, amelyet a zsebéből húz elő)*. A gallért kissé följebb. Annyira azért ne! Jó, így románcokat daloló színészre hasonlítok. Rendben! Néha egy két szót váltok Murel-lel, igen, az nem fog ártani. Jól van! De most félelem ragad meg, elszorul a torkom *(Iszik.)* Semmi az egész. Minden nagy szónok átélte ezt pályája elején. Ó, csak semmi gyengeség. Egyik ember olyan, mint a másik, én meg még többel is fölérlek. Kissé szédülök is, és hitemre ördögi fickónak érzem magam.

„És hozzám szól ez az ember? Ez az úr? Ott, szemben, igen, mutatom” *(Széket tesz középre)*. Ő szólít meg engem, éppen ő! Karba tett kézzel, kissé megvetően engem néz! Engem, aki negyven évig..., akinek hazafisága..., engem! Majd hirtelen: „No, de kérem maga sem hiszi ezt, uram!” És mozdulatlaná dermedve állunk. Ekkor azt feleli: „Bizonyítékokat, uram. A bizonyítékaira vagyok kíváncsi! Ó, csak vigyázat! Ne játszunk a nép hiszékenységével!” Semmi hatása. „Hallgat, áá, szóval hallgat, a hallgatása kárhóztatja, uram! Akkor akcióba lépek” Egy kis iróniát most. Valami megvetőt vágni az arcába, fölényes nevetéssel. Nos, igen, próbáljuk ki ezt a fölényes nevetést „No most aztán legyőztek, tényleg, nagyszerű, tökéletes!” De ott van még két másik személy is, föl ismerem őket, azt kiabálják, hogy én lázadok az intézmények vagy mi a nyavalya ellen. Akkor pedig dühös hangon odavágni nekik: „De önök a haladás kerékkötői!” A haladás szót jól hangsúlyozni.

„A csillagásztól kezdve, aki távcsövén át a végtelent figyeli, az orcája verítékében fürdő egyszerű parasztig, városaink koldusszegény proletárjáig...” És majd olyan mondattal folytatom, amelybe módom nyílik elhelyezni a „polgárság” szót szintén. Majd azonnal: a polgárság dicsérete, a harmadik rend, 1789, a kereskedelmünk, a nemzetgazdaság, a fokozódó jólét, a középosztályok fokozatos fölemelkedése. Itt egy munkás bekiabál: „No és mi van a néppel?” Válaszolok neki: „Nos hát a nép... nagy!” És hízelgek neki: Jean-Jacques Rousseau-t emlegetem, aki szolga volt, Jacquard-t, a takácsot, Marceau-t, a szabót. És ez majd hízelegni fog minden szolgának, minden takácsnak és minden szabónak. És miután a gazdagok korrupciója ellen mennydörögtem: „Mit is vetnek a nép szemére? Talán csak nem azt, hogy szegény! Most élénk színekkel ecsetelni a nép nyomorúságát. Ezt megélték majd! Aztán: „Ó, aki ismeri a nép erényeit, sokkal könnyebben teljesíti küldetését és csak ő lehet igazán a képviselője!” És akkor majd nemes göggel érzem kezemben a munkásember kérges kezének szorítását! Mert e kéz szorítása, ha kissé durva is, mégis rokonszenves. Mert, Istennek hála immár, minden rang, cím és vagyonkülönbség a múlté és semmi sem hasonlítható a nemes lélek szívjóságához! És akkor legott... a szívemre teszem a kezem. És akkor mindenhol felhangzik az éljenzés!

EGY KÁVÉHÁZI PINCÉR: Rousselin úr, jönnek!

ROUSSELIN: Most visszavonulunk, nem akarom, hogy lássák rajtam... Van még idő az öltönyömért menni?... Igen! Futás!
(El).

II. jelenet: valamennyi választó, Voinchet, Marchais, Hombourg, Heurtelot, Onésime, a császár, Beaumesnil, Ledru, az elnök, majd Rousselin, majd Morel

VOINCHET: Ó, jó sokan vagyunk ám! Úgy látszik, ez komoly lesz.

LEDRU: Politikai gyűléshez jobb helyet kellett volna választani, mint a Flore hotel.

BEAUMESNIL: Csak hát nincs errefelé semmi más. Kire szavaz Marchais úr?

MARCHAIS: Istenem, hát Rousselinre! Végső soron még mindig ő az...

LEDRU: Én elhatároztam, hogy lármát csapok...

VOINCHET: No és? De Bouvigny fia?

BEAUMESNIL: Az apja ravaszabb, csak nem jön el.

AZ ELNÖK: Kezdjük!

A CSŐSZ: Kezdjük!

AZ ELNÖK: Uraim! Meg kell vitatnunk két jelöltünk érdemeit a vasárnapi választásra. Ma a tiszteletre méltó Rousselin úrral foglalkozunk, holnap este pedig tiszteletre méltó Gruchet úrral. Az ülést megnyitom.

Rousselin fekete ruhában kilép egy mellékajtón az elnök mögött, üdvözli a jelenlévőket és megáll az emelvény közepén.

VOINCHET: Kérem a jelölt urat, hogy a vasútról beszéljen nekünk!

ROUSSELIN: *(miután torkát köszörülte és vizet ivott)*: Ha Nagy Károly, vagy akár XIV. Lajos korát élnénk, senki sem hinné el, hogy egyszer eljön még az idő, amikor három óra alatt...

VOINCHET: Nem erről van szó! Azt mondja meg, melyik vasútvonal kapna állami támogatást? A saint-mathieu-n átmenő vagy a bellavali, mert az utóbbi százszor jobb volna?

EGY VÁLASZTÓ: Pedig a saint-mathieu-i volna sokkal jobb a lakosságnak! Azt támogassa Rousselin úr!

ROUSSELIN: Hogyan is ne támogatnám e hatalmas vállalkozások fejlesztését, amelyek megmozgatják a tőkét, bizonyítják az emberi zsenialitást és jólétet hoznak a lakosságnak!...

HOMBOURG: Nem igaz! Csak tönkretesznek mindenkit!

ROUSSELIN: Netán tagadja a haladást, uram? A haladást, amelyet a csillagász...

HOMBOURG: De hát az utasok?...

ROUSSELIN: ... aki a távcsövével...

HOMBOURG: Ó, hát az idegeimre megy!...

AZ ELNÖK: Az interpellálót illeti a szó!..

HOMBOURG: Az utasok nem tudnak leszállni a községünkben.

VOINCHET: Azért mondja, mert fogadója van!

HOMBOURG: Ó, Még hogy fogadóm! Az enyhe túlzás!

MIND: Elég, elég!

Az ELNÖK: Fegyelmet, uraim!

A CSŐSZ: Csendet!

HOMBOURG: Hát szóval így védi az érdekeinket!

ROUSSELIN: Biztosíthatom..

HOMBOURG: Így elveszíti a fuvarozást!

GY VÁLASZTÓ: Ő a szabad áruforgalmat támogatja!

ROUSSELIN: Na persze. Az árucseréforalmat egy szép napon a népek testvérisége...

EGY VÁLASZTÓ: Be kell hozatni az angol gyapjút! Hirdesse meg a szövőipar vámmentesítését!

ROUSSELIN: Meg mindennek a vámmentesítését!

A VÁLASZTÓK: (*jobbról*): Igen, igen! (*balról*): nem, nem, le vele!

ROUSSELIN: Adja az ég, hogy bőségesen hozhassunk be gabonát, meg jószágot!...

EGY GAZDÁLKODÓ (*ingujjban*): Nohát igazán kedves a mezőgazdasághoz!

ROUSSELIN: Azonnal rátérek a mezőgazdaság című fejezetre is!
(*Egy pohár vizet tölt magának. Csend.*)

HEURTELOT (*megjelenik az erkélyen*): Mi a véleménye a cserebogarak halhatatlanságáról?

(*Mind nevetnek*).

AZ ELNÖK: Egy kis komolyságot, uraim!

A CSŐSZ: Rendre! A törvény nevében üljenek le!

MARCHAIS: Rousselin úr, szeretnénk tudni, hogyan vélekedik az adókról!

ROUSSELIN: Az adók..., hát Istenem, hát bizony ... elég kellemetlenek, ám minden bizonyal nélkülözhetetlenek. Az adó szivattyú, ha szabad magam így kifejeznem, amely a föld kebléből megtermékenyítő elemet szív ki, hogy aztán szétterítse a talajon. Csak hát, az eszközök megfelelnek a célnak? És ha igen, nem lehet, hogy néha éppen kiszárítjuk...

AZ ELNÖK: Igazán bájos hasonlat!

VOINCHET: Az ingatlant túlterhelték.

HEURTELOT: Több mint harminc sou-t adózunk minden liter konyak után.

LEDRU: A flottára iszonyú pénz megy.

BEAUMESNIL: Van szükség nemzeti parkra?

ROUSSELIN: Igen, igen, igen! Nagyon nagy összegekre van szükség.

MIND: Nagyon helyes!

ROUSSEÉIN: Másrészt viszont a kormány rajtunk spórol, pedig...

BEAUMESNIL: Ingyenes oktatás kellene!

MARCHAIS: Védeni a kereskedelmet!

A GAZDÁLKODÓ: Támogatni a mezőgazdaságot!

ROUSSELIN: Bizony!

BEAUMESNIL: Ingyen szerelni be a vizet és a világítást minden házba!

ROUSSELIN: Talán igen!

HOMBOURG: Megfeledkezik a fuvarozásról!

ROUSSELIN: Ó, nem, dehogy! És engedjék meg nekem, hogy nagy vonalakban az egész doktrinámat össze...

LEDRU: Ismerjük már a maga modorát, hogy állandóan lyukat beszél a hasunkba: De amikor Gruchet-val találja szemben magát...

ROUSSELIN: Hozzám hasonlítja Gruchet-t? Hozzám? Hozzám, aki negyven év alatt..., akinek a hazafisága... Ó, de hiszen maga sem hiszi, amit beszél, uram!

LEDRU: Igen, magához hasonlítom!

ROUSSELIN: Ezt a falusi Catilinát!

HEURTELOT: (*Az erkélyen*)Ki a fene az a Catilina?

ROUSSELIN: Híres összeesküvő, aki Rómában...

LEDRU: De Gruchet nem összeesküvő!

HEURTELOT: Maga rendőrspicli?

MIND (*jobboldalt*): igen, igen, az!

MIND (*baloldalt*) De nem az, nem az! (*Lárma*).

ROUSSELIN: De kérem, polgártársak, kérem, hallgassanak meg!

MARCHAIS: Meghallgatjuk.

Rousselin mondani akar valamit, de néma marad! Mindenki nevet.

A CSŐSZ: Csendet!

HEURTELOT: Magyarázza meg a munkajogot!

MIND: Igen, igen a munkajogot!

ROUSSELIN: Erről már egész halom könyvet írtak (*MOraj*). Ugye, önök is egyetértenek velem abban, hogy erről már rengeteget írtak? Olvasták ezeket?

HEURTELOT: Nem!

ROUSSELIN: Én kívülről tudom őket. És ha önök is mint én, e könyvekkel töltötték volna idejüket dolgozó szobájuk éjszakai csendjében...

HEURTELOT: Már eleget beszélt magáról! A munkajogról akarunk hallani!

MIND: Igen, igen, a munkajogról.

ROUSSELIN: Hát, kétség kívül, dolgozni kell!

HEURTELOT: Meg munkát rendelni is!

MARCHAIS: De ha nincs rá szükség?

ROUSSELIN: Akkor is!

MARCHAIS: Ön támadja a tulajdont?

ROUSSELIN: Hát aztán?

MARCHAIS: (*Az emelvénynek ront*) Maga kihoz a sodromból, istenemre!

VÁLASZTÓK (*jobbról*): Le vele, le vele!

VÁLASZTÓK (*balról*): Nem, maradjon csak!

ROUSSELIN: Igen! Maradjon csak! Minden tiltakozást elfogadok. Mert én a szabadság pártján állok! (*Tapsok jobbról, moraj*)

balról, Marchais felé fordul). Megriad a szótól, uram? Azért, mert nem érti gazdasági értelmét... az emberi értéket! Jóllehet a sajtó fölvilágosította - és a sajtó... jegyezzük meg... valóságos fáklya..., őrszem!

BEAUMESNIL: A tárgyra!

MARCHAIS: Igen, a tulajdonról!...

ROUSSELIN: Nos, én pont úgy szeretem, mint önök. Magam is tulajdonos vagyok! Látják, hogy ebben egyek vagyunk!

MARCHAIS (*zavartan*): Pedig hát... pedig hát...

LEDRU: Á, a fűszeres! (*nagy nevetés*).

ROUSSELIN: Még egy szóra! Meggyőzőm őt! (*Marchais felé fordulva*) Ugyebár, amennyire csak lehet, demokratizálni kell a pénzt, köztársaságivá tenni a bankjegyet. Akkor elkezdi forgását a társadalomban, a nép zsebébe pottyán, következésképpen a magáéba is. Erre találták föl a hitelt!

MARCHAIS: Túl sok hitel nem kell!

ROUSSELIN: Nem kell. Tökéletes. Rendben van!

LEDRU: Hogyan? Semmi hitel?

ROUSSELIN (*Ledruhoz*): Igaza van. Mert, ha nincs hitel, nincs pénz. Másrészt viszont a pénz képezi a hitel alapját. E két elem kölcsönös függésben van egymástól! (*Erősen megrázza Marchais-t*). Megértette, hogy e két tag kölcsönösen függ egymástól? Most hallgat? E csend kárhoztatja önt. Tudomásul veszem!

MIND: Elég, elég!

(*Marchais visszamegy a helyére.*)

ROUSSELIN: Ekképp talál megoldást, polgártársaim, a munka roppant fontos kérdése. Tulajdon nélkül nincs munka! Maguk dolgoztatnak, mert gazdagok és munka nélkül nincs tulajdon. Nem csupán azért dolgoznak, hogy tulajdonosok legyenek, hanem azért, mert máris tulajdonosok. Munkájukból lesz a tőke, maguk kapitalisták.

A GAZDÁLKODÓ: Fura kapitalisták!

MARCHAIS: Összezagyvál tücsköt-bogarat!

LEDRU: Ez szarik a világra!

MIND: Berekesztést, berekeszteni az ülést! Ki innen!

AZ ELNÖK: Ez túrheteretlen! Így már nem lehet...

A CSŐSZ: Kiüríttetem a termet!

ROUSSELIN (*észreveszi Murelt*): Murel!

LEDRU: Kérem a jelölt urat, igazolja de Bouvigny grófról mondott dicsérő szavait. (*A munkásokhoz*) Hallottátok ti is!

ROUSSELIN: De hát... én..., én...

LEDRU: Elveszett ember.

HEURTELOT: Ez itt mindjárt beadja a kulcsot!

VOINCHET: Orvost! (*Nagy nevetés*).

MUREL: Én is ott voltam. Tiszteletre méltó Rousselin úr leereszkedett de Bouvigny eszméihez! Nem is rejti véka alá, sőt büszkén vallja!

ROUSSELIN (*gőgösen*) Óhh.

MUREL: Pontosan a jelen lévő választók érdekében történt, hogy megerősítse őket meggyőződésükben, meg akarta mutatni, milyen messzire mehet egyesek fejében az...

ROUSSELIN: Obskurantizmus!...

MUREL: Pontosan! Parlamenti taktika volt ez, afféle teljességgel megengedett csel, no hogyan is fejezzem ki magam, az ellenfél megtévesztése, hátbatámadása érdekében...

HEURTELOT: Ó, de hát ez igazán ravaszdi!

LEDRU: Akkor ez bizony szemfényvesztés!

MUREL: De hát...

HEURTELOT: Csak ne védje!

LEDRU: És még ez az ember akarta leléptetni a prefektust!

ROUSSELIN: Miért ne?

A CSŐSZ: (*finoman vállon veregeti*): Csak lassan, Rousselin úr!

MIND: Elég, elég! Berekeszteni a ülést!

Mindenki föláll. Rousselin kétségbeesett mozdulatot tesz, majd az elnök felé fordul, aki távozik.

AZ ELNÖK: Ez nem volt valami sikeres ülés, kedves uram, remélem, a jövőben...

ROUSSELIN[⊗] (*Murelt figyeli*): Murel, szóval maga is el... és Marchais maga is, ez nem jó...

MARCHAIS: Mi akar? A maga nézeteivel?

III. jelenet: Rousselin, Onésime, a kávéházi pincér

ROUSSELIN (*lejön az emelvényről*): Ó, az álmaim!... most már nem marad más nekem, csak a menekülés, vagy netán vízbe ölöm magam. Mind összefognak a megbuktatásomra! (A székeket szemléli). Ott voltak... mind és ahelyett, hogy segítettek volna, mind össze-vissza beszélt, ordította... (A pincér be és a székeket rendezgeti). Ó, végzetes törekvés az ilyen, veszélyes királyokra és közrendiekre egyaránt... még beszédet sem lehet tartani! Minden szavamat félremagyarázták! Ó, mennyire szenvedek! (A pincérnek) El is viheti a székeket. Nincs már szükségem rájuk (*félre*) Már a puszták látásuk is az idegeimre megy!

A PINCÉR: (*Onésime-nek, az erkélyen, aki a bögő mögé rejtőzik*) Ott marad?

ONÉSIME: (*félénken*) Rousselin úr!

ROUSSELIN: Ó, Onésime!

ONÉSIME: (*közeledik*) Mondanék valami, ami kifejezi, mennyire osztozom az ön elégedetlenségében...

ROUSSELIN: Köszönöm, köszönöm. Mert mindenki elhagy... még Murel is!

ONÉSIME: Most jött ki az írnokkal Dodart jegyzőtől.

ROUSSELIN: Mi lenne, ha érte mennék? (*kinéz*). Ilyenkor sokan vannak a téren. És a nép még túlzásokra ragadtatja magát, ha meglát...

ONÉSIME: Nem hinném!

ROUSSELIN: Dehogynem! Látszott! Valósággal dühöngtek, kifordultak önmagukból! Ó, a nép! Most már megértem Nérót!

ONÉSIME: Amikor apám megkapta azt a levelet a prefektustól, ő szintén elvesztette minden reményét, nagyon szomorú volt, mint most ön. Ám aztán felülkerekedett, a filozófia erejével.

ROUSSELIN: Mondja csak, kitűnő barátom, ugye maga nem fog becsapni?

ONÉSIME: Ó!...

ROUSSELIN: És hát atyja ura *(A pincér felé fordul, aki a székeket rendezgeti)*. Idegesítő ez a pincér itt. Hagyjon már minket békén! *(A pincér el.)* Édesapjának tényleg annyi szavazata volt, mint állítják? Községek egész listáját sorolta föl...

ONÉSIME: Hatvannégy földműves még mindig támogatja. Láttam a nevüket.

ROUSSELIN: *(félre)* No, ez aztán igen!...

ONÉSIME: De... hoztam önnek valamit. Egy öregasszony, akit nem ismerek, azt mondta, amikor ideértem az ülésre: tegye meg nekem azt a szívességet, hogy ezt a kis levelet átadja Rousselin úrnak. *(Odaadja neki)*.

ROUSSELIN: Fura egy levél. No nézzük csak!

(Olvassa.) Egy személy, akinek ön fontos, úgy gondolja, hogy kötelessége értesíteni önt arról, hogy neje, Rousselinné... *(Földúltan abbahagyja az olvasást)*.

ONÉSIME: Vihetem a választ?

ROUSSELIN: *(Eltorzult arccal, görcsösen)*: aaa a... választ!

ONÉSIME: Igen, a választ! Mi volna?...

ROUSSELIN: *(dühödten)* A válasz egy nagy seggberúgás annak a hülye alaknak, aki ilyen üzeneteket közvetít. *(Onesíme elmenekül)*.

Szóval névtelen levél! Akkor meg elég hülye vagyok, hogy izgatom magam! *(Összegyűri és eldobja a levelet)*. Ellenségeim gyűlölete nem ismer határt! Ez a machináció aztán meghaladja az összes többit! Így akarnak elvonni a politikai életből, hogy megfosszanak a jelöltségtől. És valósággal a becsületembe gázolnak! Ez az aljasság bizonyára Gruchet-től származik!... A

cselédje állandóan ott ólálkodik a házam körül ... (*fölveszi a levelet és tovább olvassa.*) "A feleségének szeretője van." A feleségemnek nincs szeretője. - Egyáltalán ki azok a férfi, aki a feleségem szeretője lehetne?

Hát ez elég nagy baromság! Viszont valamelyik este a téren hallottam egy pofon csattanását és majdnem mindjárt utána egy csókot! Arabelle-t láttam, az biztos, de nem lehetett egyedül, mert hiszen egyrészt... pofon... ugye? Valami pimasz alak talán csak nem engedte meg magának, hogy a szemét Rousselinnéra?... De hát akkor ő elmondta volna nekem! És ebben az esetben a csók megelőzte volna a pofont, pedig én előbb hallottam a pofon csattanását, utána meg a csókot! Ehh, de ne is gondoljunk rá! Van nekem éppen elég más dolgom is! De nem, mert igenis minden rám tartozik! (*Menni készül*).

IV. jelenet: Rousselin, Gruchet

GRUCHET: Murel úr nincs itt?

ROUSSELIN: Azért jött, hogy tönkretegyen, ugye? Örvendezne a vereségemnek és további hamis vádakkal...

GRUCHET: Egyáltalán nem!

ROUSSELIN: Legalább törvényes harci eszközökkel kell élnie, uram!

GRUCHET: A jog az én oldalamon van!

ROUSSELIN: Tudom, hogy a politikában...

GRUCHET: Engem nem a politikai szálak mozgatnak, hanem sokkal szerényebb érdekek... Murel úr...

ROUSSELIN: Ehhh, tesztek Murelre!...

GRUCHET: Már éppen egy hete, hogy állandóan elkerüljük egymást, ígéretei ellenére. És általában gyalázatosan viselkedik! Nem éri be azzal, hogy folyton erőszakoskodik velem, bár mindezt jogi útra tudnám terelni. De ezt azért nem akartam megtenni társadalmi tiszteletből és az iparra való tekintettel...

ROUSSELIN: Gyorsabban, ha kérhetném!...

GRUCHET: Murel úr, amikor ide érkezett, játszani kezdett a tőzsdén és... kezdetben... némi sikerrel. De később nem és egyszer... szerencséjére kölcsönöztem neki tízezer frankot. Ó, visszaadta ő azt nekem, és pedig kamatostól! De két héttel később megint kért ötezret. Ám a szerencse forgandó. Harmadik alkalommal...

ROUSSELIN: Mi közöm ehhez az egészhez?

GRUCHET: Röviden: jelenleg harmincezer kétszáz huszonhat frankkal és tizenöt sou-val tartozik nekem!

ROUSSELIN: *(félre)* Ó, ezt jó tudni!

GRUCHET: Ez a fiatalember visszaélt a bizalmammal! Egy jó házasság, egy jó parti perspektívájával csalt lépre.

ROUSSELIN *(félre)* a csibész!

GRUCHET: Az ő bűne, hogy most pénztelen vagyok! Bizonyos ideje soka költöttem *(nagyot sóhajtott)*. És mivel tudom, hogy ön a barátja, arra kérném, szóljon neki, adja vissza a pénzemet!

ROUSSELIN: Maga kér ez tőlem? Maga, az én vetélytársam?

GRUCHET: Nem esküdtem meg, hogy örökre az maradok. Nekem van szívem, Rousselin úr. Meghálálom a jó szolgálatot!

ROUSSELIN: Hogyhogy? Amikor a kezemben van egy elismervény hatezer frankról, amelyet én kölcsönöztem magának, hogy elindíthassa az üzleti ügyeit és amely a kamatokkal együtt ma már húszezernél is többre rúg!

GRUCHET: Pontosan ide akartam kilyukadni. Adás-vétel.

ROUSSELIN: Nem vagyok benne!

GRUCHET: Pedig gondolja meg, hogy tőlem sokan függnék és nekem nagy a befolyásom, még akkor is, ha nem látszik meg rajtam. Ha visszaadja a szóban forgó papírost, megegyezhetünk!

ROUSSELIN: Miben?

GRUCHET: Átadom magának a választóimat.

ROUSSELIN: És ha így sem választanak meg?... Elvesztem a pénzemet.

GRUCHET: Ön túl szerény!

ROUSSELIN: He?

GRUCHET: Hát csak tessék magának! Ideje van, az utolsó pillanatig! De ismétlem, hogy téved! (*Elindul balra*).

ROUSSELIN: Hová megy arra?

GRUCHET: A dolgozószobába, ahol Julien barátom az ülés jegyzőkönyvén dolgozik. De biztosíthatom, hogy ön téved!

V. *jelenet: Rousselin, majd Murel.*

ROUSSELIN: Csapda ez, vagy az igazság lenne? Ez a Murel nagy köpönyegforgató, aki egyszerűen csak spekulált. Ó, gyanítottam én ezt! De most már miért is feszélyezném magam. Elveszítette hitelét a nép előtt és hitemre... (*El.*).

MUREL: (*vidáman be*) Bocsánat, hogy az imént olyan sebbel-lobbal elhagytam. Dodart jegyzőtől jövök, barátom. Micsoda esemény, mekkora boldogság!

ROUSSELIN: Ó, maga udvarolgat és meg a hitelezőivel tárgyalok. Gruchet harmincezer frankot követel.

MUREL: A jövő héten megkapja!

ROUSSELIN: Már megint a könnyelmű ígéreteivel jön! És sohasem kételkedik... Itt van például az én jelöltségem. Pedig jobban tette volna, ha inkább...

MUREL: Gruchet-t támogatom, nem igaz?

ROUSSELIN: Hát majdnem! A *Pártatlan* már egy hete semmit sem csinált!...

MUREL: Úton voltam és visszajöttem még azt sem várva meg...

ROUSSELIN: Rossz kifogás!

MUREL: Gruchet követelése bosszú! Magáért veszek el. Még szerencse, hogy...

ROUSSELIN: Micsoda?...

MUREL: Hogy nekem ígérte a lánya kezét...

ROUSSELIN: Ó, értjük mi egymást!

MUREL: De még nem tudja, hogy örököltem!

ROUSSELIN: A nénikéjétől, netán?

MUREL: Pontosan!

ROUSSELIN: Tréfán kívül!

MUREL: Esküszöm, hogy a nénikém halott!

ROUSSELIN: Jól van, hát akkor csak temesse el, de ne szédítsen itt az örökségről szóló történeteivel!

MUREL: Szentigaz, amit mondtam! De mivel a szegény asszony éppen akkor halt meg, amikor eljöttem, most még valami másik végrendelet után kutatnak...

ROUSSELIN: Ó, ugye, mindig van egy *ha*...! No hát barátom én viszont azokat az embereket szeretem, akik biztosak a dolgukban és ezt vállalják is!

MUREL: Rousselin úr, ön megfélekedzik arról, mennyi mindent tehetek önért!

ROUSSELIN: Olyan sokat azért mégsem! A munkások már nem hallgatnak magára!

MUREL: Az igaz! Csak mert van öt vagy hat hőbörgő, akiket elbocsátottam, a többiek azért még...

ROUSSELIN: Miért nem jöttek el?

MUREL: Hogyan hoztam volna ide őket, ha egyszer nem voltam itthon!

ROUSSELIN: Már ez is ok!

MUREL: Ön nem ismeri őket... De lefogadom, hogy jövő vasárnap, ha úgy akarom..., és lesz időm...de nem, nem szólok már bele... inkább Gruchet-t ajánlom!

ROUSSELIN(*félre*): Még fenyegetőzi is van pofája! Lehet még egyáltalán esélyem? (*fennhangon*). Úgy gondolja, hogy... a gyűlés végső kicsengése nem volt... teljességgel rossz?

MUREL: Ó, ön megsértette a népet!

ROUSSELIN: De hát én is a nép gyermeke vagyok! Apám egyszerű dolgozó ember volt! Ezt kell nekik mondani kedves Murel, meg azt, hogy értük szenvedtem, mert a kormány kezét emelt rám éppen az imént! Menjen csak vissza a gyárába!

MUREL: De hát figyeljen ide! ... már hozom is... már csak a halotti bizonyítvány kiállítására várunk!

ROUSSELIN: Értesse meg velük!...

MUREL: Először is, zárlatot!

VI. Jelenet. Ugyanazok, Rousselinné, Louise

ROUSSELINNÉ (a színpad széléről): Louise, gyere már! Mit nézegetsz ott? (férjének). Na végre megtalállak! Már egész nyugtalan voltam! Még szerencse!

ROUSSELIN: Nem tudhattam...

LOUISE: (megpillantja Murelt) Barátom!

MUREL: Louise!

ROUSSELINNÉ: (megbotránkozva) Mit jelentsen ez? Hát így viselkedik egy fiatal teremtés? És ön uram, hogyan engedheti meg magának e bizalmaskodást?

MUREL: Ó, istenem, asszonyom! Rousselin úr elmondhatja önnek!...

ROUSSELINNÉ: Ugyan mit? Igazán kíváncsi vagyok rá, mi jogosíthat föl valakit arra, hogy a lányomat...

ROUSSELIN: De kedvesem, majd mindjárt megérted...

LOUISE: (Murelhez, félre): Én szóltam anyámnak, hogy jöjjön. Tudtam, hogy maga itt van, egyéb mód nincs...

MUREL: (ugyanúgy) Minden másképp van, majd megmondom, miért. (A Rousselin házaspár felé tart). Asszonyom, jóllehet az ilyenféle ügyeket közvetítőkre bízzák, most én mégis lemondok róluk és ezennel engedje meg, hogy megkérjem Louise lánya kezét.

ROUSSELINNÉ: Uram, de kérem uram, nem szokás így meglepni...

MUREL (gyorsan): Új vagyoni helyzetem teszi lehetővé...

ROUSSELIN: Ó, azt majd meglátjuk!

ROUSSELINNÉ: Mindez valahogy annyira kívül esik a szokásos kereteken...

LOUISE: (mosolyogva) Ó, mama!...

ROUSSELINNÉ: De ennyire szokatlanul..., egy nyilvános helyen! (Julien belép a baloldali ajtón).

VII. jelenet: ugyanazok, Julien

JULIEN: (*Rousselinhoz*). Eljöttem, hogy a szolgálatára álljak, uram.

ROUSSELIN: Ön?

JULIEN: Igen, én!

MUREL: (*félre*) Vajon ki küldi?

JULIEN: Mivel lapom nagy tekintélynek örvend e vidéken, hasznos lehetek önnek.

ROUSSELIN (*elképedve*) De hát Murel?

JULIEN: E válaszfalon keresztül mindent hallottam, ami az ülésen történt. Könnyen kedvező képet festhetek az elhangzottakról (*Murelre mutat*) főnököm engedélyével...

MUREL: Hát persze, de hiszen már elég régóta...

ROUSSELIN: Hogyan is fejezzem ki...

ROUSSELINNÉ: (*férjének, halkán*)Látod, hogy sikerült... (*halkán Juliennék*) Köszönöm.

JULIEN (*ugyanúgy*) A szeme segített, a tekintete...

ROUSSELIN (*a feleségének*): Hát ez nagyszerű, ön véd engem, ön aki kitűnő tollforgató...

MUREL: Rugalmas tehetség, világosan és festői módon ír.

ROUSSELIN: Azt meghiszem!

MUREL: És gyilkos erővel, ha kell (*Halkán Juliennék*) Lekötelezne, ha azt mondaná nekik, hogy a ötlet tőlem származik.

JULIEN: Murel barátunk érvei ellenére. Mert ő lelkesen dicsőíti önt, én makacsul megmaradtam régi álláspontomon (*Rousselinnét nézi*), ám egyszer csak, mintha villám hasította volna ketté az eget, elmém megvilágosodott és e villámfénynél, egy hangnak engedelmeskedve, hirtelen megláttam, megértettem...

ROUSSELIN: Ó, kedves barátom, szívem megtelt az ön iránti túlcsorduló hálával!

JULIEN: (*Halkán Rousselinnének*) Mikor látom?

ROUSSELINNÉ (*ugyanúgy*) Majd tudatom önnel.

ROUSSELIN (*Juliennek*): Csak nem nagyon tudom, hogyan lát hozzá?

JULIEN (*vidáman*): Az az én dolgom!

ROUSSELIN (*feleségének*): Hívd meg Julien urat, jöjjön el hozzánk, családi vacsorára!

ROUSSELINNÉ: Hát persze! A legnagyobb örömmel!

JULIEN: Köszönöm asszonyom!

NEGYEDIK FELVONÁS

Rousselin dolgozószobája. Háttérben tágas ablak a vidékre. Több ajtó. Balra íróasztal, amelyen óra áll.

I. Jelenet: Pierre, majd a Csősz, majd Félicité.

PIERRE: *(a színpad szélén, nagyon hangosan)* Francois, hozzon el még nyolc urat Saint-Léonardból, de ne zárja be a kaput. Mert Elisabeth mindjárt hozza a tájékoztatókat és visszafelé ne felejtsek elhozni a papírt a névjegyekhez!

Küldönc érkezik, lihegve cipel magával egy nagy újság csomagot.

Nehéz, mi öregem? ... Tegye csak ide. Jól van! *(A küldönc a földre teszi a csomagot egy másik, még nagyobb csomag mellé.)* És menjen a konyhába, egy kis frissítőért! Ott lekváros köcsögökből isszák a pezsgőt. Nem kerül semmibe, ne zavartassa magát!

Ma este választás, a jövő héten Párizs. Már éppen elég régen álmodom erről. Délben osztriga, este opera! *(Megnézi a két nagy újságcsomót).* Á, ez Julien úr cikke! Kinek is adjunk belőlük? Mindenkinek, kivétel nélkül, legalább három példányt! És még marad nekünk így is!... No, mindegy! Munkára! *(Kezdi szétrakosgatni az újságokat. A Csősz be.)*

Á, Morin apó, ma kissé elkésett!

A CSŐSZ: Mivel Murel úrnál afféle zendülés tört ki. A munkások most ellene vannak, a végen idecsődülnek még a csendőrök is. DE e nem járja, ez aztán nem járja! *(Segít Pierre-nek az újságokat rakosgatni. Félicité be).*

PIERRE: No tessék, Félicité! Jó napot Gruchet-né asszony!

FÉLICITÉ: Pofátlan alak!

PIERRE: Azt hittem megharagudott ránk, mióta a gazdája a konkurenciánk!

FÉLICITÉ: (Szárason) Az nem tartozik rám!. Megbízással jövök a maga gazdájához.

PIERRE: Elment.

FÉLICITÉ: De ebédre visszajön!

PIERRE: Azt hiszi, van nálunk ebéd? Kinek van arra ideje? Az úr reggeltől estig úton van, a nagyságos asszony segélyeket hord szét a szegényeknek, a kisasszony meg kötényt köt maga elé és levest oszt az éhezőknek.

FÉLICITÉ: Hát a nevelőnő?

PIERRE: Ó, hát ő még finomabb, mint valaha! (A Csőszhöz). Nem úgy hajtogatni! (Összehajt egy újságot). Az úr megtanította, hogyan kell úgy összehajtogatni egy újságot, hogy mindjárt az első pillantásra meglássunk egy bizonyos cikket.

A CSŐSZ: Nyugtalanságot kelt a kerületben!...

PIERRE: Talpraesett ember, az biztos!

FÉLICITÉ: De hát addig is, nem válthatnék néhány szót a maguk angol nevelőnőjével?

PIERRE: (A baloldali ajtóra mutat) a szobája a folyosó végén jobbra.

FÉLICITÉ: Ó, igen, tudom! (Az ajtó felé indul).

PIERRE: Itt jön az úr!

II. jelenet: ugyanazok, Rousselin

ROUSSELIN: (belép és melegen kezét szorít Pierre-rel) Kedves barátom!

PIERRE: (csodálkozva) Igen, uram?

ROUSSELIN: Igazi szórakozás! Ez a szokás, hogy minden szembe jövővel kezét szorítsunk erősebb nálam... Már megdagadt a tenyerem. (A csősznek). Ó, nagyon jó! (Pénzt csúsztat a zsebébe tapintatosan). Köszönöm. És ha bármikor szüksége volna valamire...

A CSŐSZ: (megnyugtató kézmozdulatot tesz) Ó! (Pierre-rel együtt el, aki újságokat cipel).

ROUSSELIN: Ez a cikk elhárít minden ellenvetést! Nagyon helyesen kimutatja, hogy mindig káros és abszurd dolog előre gyártott nézetekkel sorompóba lépni és hogy az én viselkedésem sokkalta ésszerűbb és lojálisabb. Dicsőíti közigazgatási erényeimet, sőt azt is közli, hogy jogot végeztem. Igen, egészen az első vizsgáig jutottam. És micsoda stílusfordulatok! - Mégis a feleségemnek köszönhetem mindezt!

FÉLICITÉ: *(levelet ad át Rousselinnek)* Gruchet úr küldi!

ROUSSELIN: Ahhh! *(Olvassa)*. „Az elismervényt és félreállok. A cselédemnek odaadhatja.”

Az ördögbe! Erre mondják, hogy valakinek a torkára teszi a kést!

Ám ha visszalép, nincs már újabb vetélytárs és engem választanak meg! Istenem, igen! Így van! Teljesen világos! Pedig hát súlyos összegről van szó és semmi módon nem tudnám tőle... De hát hatezer frank amiről nem is beszéltem és amit már el is felejtettem! ... És mire is lenne az most jó nekem? Ehh, kockázat nélkül semmire sem jutunk! *(kinyitja az íróasztal fiókját és egy kis papírt ad ár a cselédnek)*. Itt van! Siessen! A gazdája várja!

FÉLICITÉ : Köszönöm, uram! *(el)*.

ROUSSELIN: Kései lemondás! A szavazóhelyiség most nyit és ha vesztek néhány szavazatot...

III. Jelenet: Rousselin, Murel, Dodart

MUREL: Most már hisz nekem! A jegyzővel érkezem, meg az összes bizonyítékkal!

DODART: Itt vannak a személyazonossági iratok, meg egy törvényes kivonat arról, hogy ügyfelem nagynénje, özvegy Murel de Montélimart asszony örökébe lép.

ROUSSELIN: Gratulálok!

MUREL: Ekképp már nem lehet akadálya...

ROUSSELIN: Minek? Miről beszél?

MUREL: A házasságomról.

ROUSSELIN: Na de hogy gondolja, hogy éppen ma, egy ilyen napon?...

MUREL: Hát igen. De azért döntés nélkül is megállapodhatunk...

ROUSSELIN: (*Dodart-nak*) Tud valami újat? Nem mondták önnek véletlenül, hogy Gruchet...

MUREL: Kedves barátom, azt hiszem, nagyobb figyelmet kellene tanúsítania...

ROUSSEIM. Nem! Elég a fecsegésből! Jobban tenné, ha az embereivel maradna a gyárban! Az a hír járja, hogy van nekik még...

MUREL: De hát egyenest ide jöttem Dodart-ral!

ROUSSELIN: Menjen el! Majd négyszemközt beszélünk erről az ügyről!

MUREL: De beleegyezik, ez már biztos?

ROUSSELIN: Igen. De ne vesztegesse az időt!

MUREL (*vidáman el*): Ó, számíthat rám! Még fizetek is a választóknak, ha a helyzet úgy kívánja!... (*El.*)

III. *Jelenet: Rousselin, Dodart, majd Marchais, majd Pierre, majd Arabelle.*

ROUSSELIN: Jó gyerek, ez a Murel!

DODART: Mindazonáltal téved! A munkásai már nem állnak mellette. Ami pedig a vagyonát illeti, hát...

MARCHAIS: Alászolgája! De Bouvigny úr engem küld a válaszáért.

ROUSSELIN: Hogyan?

MARCHAIS: A válaszáért arra a dologra, amelyet Dodart úr mondott önnek.

DODART (*a homlokára csap*): Ó, micsoda feledékenység. Ilyen még talán nem is fordult elő a jegyzői hivatal történetében!

MARCHAIS: (*Rousselinnek*) És írásban kéri.

ROUSSELIN: Mit?...

DODART (*Rousselinnek*): Mindjárt megmondom. (*Marchais-nek*)
Kérem várakozzon néhány percig az udvaron. (*Marchais el.*)
Szóval három nappal ezelőtt de Bouvigny úr eljött hozzám és
még egyszer kijelentette, hogy az ön szövetségese...

ROUSSELIN: Tudom.

DODART: És kérem szépen... de hát a kutya fáját, a ember olyan
eszközöket használ, amilyenek vannak neki. Ez talán nincs
mindig a legnagyobb rendben, de...

ROUSSELIN: Ó, ön aztán..., amilyen nyakatekert módon fejezi ki
magát!...

DODART: a Murel ügy nélkül, amely az égből pottyant az ölembe,
és most minden pillanatomat lefoglalja, talán gyorsabban
haladnék.

ROUSSELIN: Ha kérhetném..., a tárgyra!

DODART: Ha hozzáadja a lányát a fiához, mármint a gróféhoz,
akkor ő biztos megválasztatja önt az urnához vezérelt
hatvannégy parasztjával.

ROUSSELIN: Ez a Marchais-féle üzenet sommás összegzése?

DODART: Így van.

ROUSSELIN: Hát akkor... és Murel?

DODART: Tényleg, az imént ígérte meg neki.

ROUSSELIN: Megígértem neki valamit?

DODART: Hát, enyhén szólva.

ROUSSELIN: Úgyszólván... majdnem semmit... Pedig hát...Nos, végül is
mit tanácsol?

DODART: Súlyos, súlyos ügy! A baráti szálak, sőt az érdekek de
Bouvigny-hez fűznek és részemről igazán roppant mód örülnék...
Másképp viszont, nem rejtem véka alá, hogy Murel úr most már...
(*félre*) Szerződést! (*fennhangon*) Önnek kell ezt meggondolnia,
mérlegelnie a körülményeket! Egyfelől a név, a rang, másfelől
a vagyon. Murel már minden kétséget kizáróan parti. Míg az
ifjú Onésime...

ROUSSELIN: Mit tegyek? Ó, hát a feleségem! Egészen
elfelejtettem! Az ő beleegyezése nélkül képtelen vagyok bármit

is tenni! (*Csönget.*) Nincs élő ember ebben a házban? (*Kiabál*).
Asszony! Pierre! (*Pierre be.*) Mondja meg a nagyságos
asszonynak, hogy szükségem, van rá!

PIERRE: A nagyságos asszony nincs itthon!

ROUSSELIN: Nézze meg a kertben! (*Pierre el*). Mindig talál
valami megoldást, néha annyi tapintattal...

DODART: Hasonló körülmények között jómagam úgyszintén
mindenkor a hitvesemmel konzultálok. És igenis meg kell adnom
neki...

PIERRE (*visszajön*): Uram, nem láttam a nagyságos asszonyt.

ROUSSELIN: Mindegy! Keresse meg!

PIERRE: A szakácsnő szerint a nagyságos asszony már régen
elment.

ROUSSELIN: Hová?

PIERRE: Nem mondta!

ROUSSELIN: Biztos benne?

PIERRE: Ó, igen (*el*).

ROUSSELIN: Rendkívüli eset. Még soha életében...

ARABELLE (*roppant feldúltan be*): Uram, uram! Beszélnem kell
önnel! Hallgasson meg! Nagyon fontos ügy!

DODART: Engedelmeivel visszavonulok, kisasszony (*el*.)

IV. jelenet: Rousselin, Miss Arabelle

ROUSSELIN: Mit akar? Siessen kérem!

MISS ARABELLE: Ó, Istenem. Kérem uram, bocsásson meg, hogy
erre vetemedem..., de hát az ön érdekében történik. A nagyságos
asszony távolléte... nemde bár önnek... azt hiszem, érthető...

ROUSSELIN: Véletlenül nem éppen...

MISS ARABELLE: Igen, uram, pontosan véletlenül éppen... a
felesége Julien úrral van!

ROUSSELIN (*Megütközve*): Hogyan? (*majd hirtelen*) Ja persze, a
megválasztásom érdekében!

MISS ARABELLE: Nem hiszem! Mert a Kék Keresztnél találkoztam velük, épen betértek a pavillonba. Tudja, ez a vadászok találka helye! És hallottam Julien úrnak ezt a mondatát, melyet talán nem értettem, noha Gruchet úr próbálta megmagyarázni, akivel az imént beszéltem és aki mintha jobban értette volna, mint én: „Majd ön előtt jövök ki és ha azt akarom tudatni, hogy veszély nélkül hazatérhet, majd meglobogtatom a zsebkendőmet!”

ROUSSELIN: Lehetetlen! ... bizonyítékokat Miss Arabelle, bizonyítékokat követelek!

V. *jelenet: ugyanazok, Dodart, majd Louise.*

DODART(*élénken be*): Marchais már nem akar várni! A megfigyelőhelyéről a parkban már látni véli de Bouvigny-t, aki sokaság közepette közeledik!

ROUSSELIN : A hatvannégy paraszt!

DODART: Ha a grófnak úgy tetszik, ők akár másra is szavazhatnak!

ROUSSELIN: Ehh, nem! Mivel Gruchet... végső soron... ez a nyomorult... de hát az ember sosem tudhatja!...

DODART: Vagy üres lapokat dobnak be!

ROUSSELIN: Az a vesztemet jelentené!

DODART: Az idő pedig múlik!

ROUSSELIN: (*Az órára pillant*). Még negyed óra a polgármesteri hivatalban, szerencsére! Marchais találkozik a gróffal, megkéri, engedjen át nekem legalább... Hol van Louise? Miss Arabelle, kerítse elő nekem Louise-t (*Arabelle el.*) Hogyan is győzzem meg a lányomat?

DODART: Ha esetleg úgy véli, hogy a közbenjárásom...

ROUSSELIN: Nem! Úgy csak megsértenék őt! Maradjon csak odalent és mihelyt megvan a beleegyezése... Bouvigny viszont írásban kéri... Tudnék-e valaha is...

DODART: Elegendő a becsületszó. Aztán majd visszajövök és megmondom önnek...

ROUSSELIN: De hát nem lesz ideje! Négy órakor zár a szavazóhelyiség! Rohanjon!

DODART: Akkor először is a polgármesteri hivatalba megyek...

ROUSSELIN: Mennyire szeretnék ott lenni, hogy minél előbb megtudjam!...

DODART: Megy az gyorsan!

ROUSSELIN: Ó, amilyen lassú maga!...

DODART: Siker esetén messziről jelzek önnek!

ROUSSELIN: Rendben van!

LOUISE (*belép*): Hívattál!

ROUSSELIN: Ó, gyermekem! (*Dodartnak*). Siessen, barátom!

DODART: (*Louise-ra mutat*) Meg kell várnom a kisasszony döntését!

ROUSSELIN: Ó, az igaz! (*Dodart el*).

VII. Jelenet: Rousselin, Louise

ROUSSELIN: Louise, ugye szereted apádat?

LOUISE: Ó, micsoda kérdés!

ROUSSELIN: És mindent megtennél érte?

LOUISE: Mindent, amit csak megkíván!

ROUSSELIN: Jól van! Hát akkor hallgass csak ide! A lehető legnyugodtabb életeteket is katasztrófák dülhatják fel. Időnként az igazán becsületes ember is eltévelyedik a tévutakon... Tegyük fel példának okáért - merő feltevés ez, semmi egyéb - hogy jómagam tévelyedtem el és ha jó útra akarnék térni, segíteni...

LOUISE: Ön rám ijeszt, apám!

ROUSSELIN: Ne félj tőlem, kicsikém! Nem olyan súlyos az ügy! Végső soron, ugye, ha áldozatot kérnek tőled, te meghozod! No de hát én nem is áldozatot kérek tőled, csupán amolyan engedményt. Megy az neked, nagyon könnyen! Most már új viszony van köztetek! Szóval már nem kellene Murelre gondolnod!...

LOUISE: De hát szeretem!

ROUSSELIN: Mit hallok? Csak nem dőltél be a szavainak? Gondolj arra a nagy felfordulásra, amit itt művelt!

LOUISE: Én nagyon jóra való embernek tartom.

ROUSSELIN: Meg aztán, részletezni nem akarnám, de köztünk fennáll bizonyos erkölcsi különbség is...

LOUISE: Nem igaz!

ROUSSELIN: Tele van adósságokkal. Az első nap le fog lépni...

LOUISE De miért? Most már gazdag ember!

ROUSSELIN: Ó, ha téged a vagyon érdekel, akkor nincs mit mondanom. Bár azt hittem, nemesebb érzelmek vezérelnek!

LOUISE: Én már az első nap belé szerettem!

ROUSSELIN: Ó, meg hát azért neked is megvannak a magad apró kedvtelései, ne is tagadd. Szereted a flancot, mindent, ami csillog-villog, a címet, a rangot! Nagyon jól éreznéd magad Párizsban, én képviselő leszek és nagy fogadásokat adunk, A faubourg Saint-Germain-ba járunk... akarsz grófné lenni?

LOUISE: Hogy én?

ROUSSELIN: Igen, például férjhez mész Onésime-hez.

LOUISE: Soha ebben az életben! Az egy buta alak, aki nem tud mást, csak a csizmája orrát bámulni, még inasnak sem fogadnám föl, mert nem tud kimondani két értelmes szót egymás után! És micsoda bájos sógornőim lennének! Nem tudnak helyesen írni! No és a kedves apósom, aki tanyasi parasztra hasonlít leginkább! A lányok még gögősek is és hülyén öltözködnek! Selyemkesztyűt hordanak.

ROUSSELIN: Igazságtalan vagy! Onésime sokkal műveltebb, mint gondolnád! Kitűnő egyházi férfiú nevelte! És a családfája a XII. századra vezethető vissza. Az előcsarnokban láthatod is a családfát. És hát ezek a hölgyek, ha nem is igazi udvarhölgyek, de azért... mégis csak..., ami pedig Bouvigny-t illeti, ő igazán törvénytisztelő...

LOUISE: Ön egy kanál vízben megfojtaná őt a jelöltségért. Ő pedig hasonlóan érez ön iránt! Ez az ember, nem olyan, mint

Murel, aki védte önt. És Murel még most is önt védi. És ön azt mondja, hogy Murelt felejtsem el! Semmit sem értek! Mi folyik itt?

ROUSSELIN: Nem tudom megmagyarázni. De miért is akarnék rosszat neked? Tudod, hogy gyengéd, józan és szellemes vagyok. Jól tudod, hogy ismerem a világot! Tudom, ki való hozzád. Nem hagysz el minket! Nálunk éltek majd! Semmi sem változik! Kérlek, Louise, kérlek, próbáld meg!

LOUISE: Ó, de hiszen kínoz engem!

ROUSSELIN: Nem parancs ez, hanem könyörgés. (*Térdre roskad a lánya előtt.*) Ments meg!

LOUISE: (*kezét a szívére teszi*): Nem, képtelen vagyok rá!

ROUSSELIN: (*kétségbeesetten*) Akkor nemsokára szemrehányást kell tenned magadnak, amiért megölted apádat!

LOUISE: (*felkel*) Ó, Istenem, csináljon, amit akar! (*El.*)

ROUSSELIN: (*a háttérbe szalad*) Dodart, no de most már gyerünk! Szegény kicsike! Miért is ne szeretné majd ezt a férjét? Pont olyan jó, mint a többi. Még könnyebb is lesz a orránál fogva vezetni, mint Murelt. Nem, nem tettem semmi rosszat, mindenki elégedett lesz, sőt még tetszik is a feleségemnek! Ahh... a feleségem..., de tényleg!... Arabelle, ez a kígyó... az ötleteivel... Még a végén...

VI. jelenet: Rousselin, majd egymás után Voinchet, Hombourg, Beaumesnil, Ledru.

ROUSSELIN: (*észreveszi Voinchet-t*) Maga nem szavaz?

VOINCHET: Mindjárt szavazok. Tizenöten jöttünk Bonneval-ból és a Café Francais-ban várunk, onnan megyünk majd mind a polgármesteri hivatalba, a községházára.

ROUSSELIN: (*méltóságteljes modorban*) És miben lehetnék szolgálatára?

VPOINCHET: A mérnök most mondta, hogy a vasút Saint-Mathieu-n vezet majd át. Éppen a közelben vásároltam régebben egy kis

földet. És a gyorsabb amortizáció miatt még faiskolát is telepítettem rá, úgy hogy most szorult helyzetben vagyok. Iparágot változtatnék, de hirtelenjében hogyan szabaduljak meg a sok csemetétől, ötszáz almafától, nyolcszáz körtefától, háromszáz meggyfától, meg több mint százhatvan galambtól?

ROUSSELIN: Nem tehetek semmit!

VOINCHET: Ugyan már! Az ön parkja mögött is kitűnő a talaj! Ezen a földön éppen olyan. Négyzetméterenként harminc sou engedménnyel adnám, csak a földet...

ROUSSELIN: *(vigasztalóan)* Jó, jó, majd meglátjuk!

VOINCHET: Szóval megkötöttük az üzletet? Holnap megkapja az árúr, az első kocsirakományt. Ó, menni fog az! Megkeresem a barátaimat! *(El)*.

HOMBURG *(Balról be)*: Kedves Rousselin úr, kérem igazán meg kell vásárolnia a...

ROUSSELIN: Már megvetem a lószerszámait. Három napja ott állnak az istállómban!

HOMBOURG: Bizony, ott a helyük! Ám a nagyobb kocsikhoz de Bouvigny gróf úr, akit ön biztosan legyőz, nem akart átvenni tőlem egy erős kancát, pedig micsoda üzlet lett volna negyvenért!

ROUSSELIN: Szóval vegyem meg!

HOMBOURG: Örömmre szolgálna!

ROUSSELIN: Hát jó! Legyen!

HOMBOURG: Már bocsánat Rousselin úr, de hát azokért a szerszámokért nem lehetne egy kis előleget...? Vagy...

ROUSSELIN: Nem! *(kinyitja az íróasztala egyik fiókját)*. A szavazással hogy állunk?

HOMBOURG: Ó, nagyon jól halad!

ROUSSELIN: Maga volt már?

HOMBOURG: Naná!

ROUSSELIN: *(félre, visszalökve a fiókot)* Akkor meg nem sürgős!

HOMBOURG: *(aki jól látta a mozdulatot)* Vagyis hát voltam ott a ... szavazó lapomért. Van még időm leadni! *(Rousselin megint*

kihúzza a fiókot és pénzt ad Hombourgnak). Köszönöm a támogatását. (*Indulni készül*). Még csak egy pillanatra, Rousselin úr. Van egy kis pónim, pónilovam!...

ROUSSELIN: Ó, most már aztán elég!

HOMBOURG: Harmadfű csikó még, a kisasszonynak volna jó.

ROUSSELIN: (*félre*) Szegény Louise!

HOMBOPURG: Valami különlegesség a szórakozáshoz...

ROUSSELIN: (*nagyot sóhaj*t) Jó!!! Megveszem a pónit! (*Hombourg balra el*).

BEAUMESNIL: (*a jobboldali ajtó küszöbén*). Csak egy szóra! Elhozom önhöz a fiamat!

ROUSSELIN: Minek?

BEAUMESNIL: Az udvaron van, a kutyaival játszik. Akarja látni? Róla beszéltem már önnek egy ösztöndíj kapcsán. Attól kezdve némiképp remélünk.

ROUSSELIN: Bízvást megteszek minden tőlem telhetőt!

BEAUMESNIL: Ezek a kölykök olyan sokba kerülnek. És nekem van hét, erősek, mint a bivaly!

ROUSSELIN: (*félre*)Ó, hogy az a...

BEAUMESNIL: Az iskolamestere két félév bennlakást előre fizettet... és hát megalázó dolog kérni, de ön megelőlegezhetné nekem...

ROUSSELIN: (*kihúzza a fiókot*) Hány félévről van szó?...

BEAUMESNIL: (*jókora jegyzéket húz elő*) hát... (*előhúz egy másikat*). Meg aztán néhány bútor is kell! (*Rousselin pénzt ad neki*). Rohanok, hogy megvigyem a jó hírt, minél előbb! Őszintén szólva, ezért jöttem!

ROUSSELIN: Hát a megválasztással mi lesz?

BEAUMESNIL: Azt hittem, az holnap lesz. Családom körében annyira zárkózott életet élek! Ám teljesítem kötelességemet, rögvest, rohanvást. (*Jobbra el.*)

LEDRU: Csodálatos! Már most mintha kinevezték volna!

ROUSELIN: Ó.

LEDRU: Gruchet visszalép. Két órája tudjuk. Óvatos duhaj, igaza is van! Őszintén szólva nem is adtam neki valami sok esélyt! És önnek el kell ismernie, hogy nagyban támogattam önt, érvényesíteni igyekezhvén... *(A gomblyukára mutogat).*

ROUSSELIN: *(halkan)* A kitüntetése?

LEDRU: *(nagyon hangosan)*: Ha nem érdemeltem volna ki, nem szólnék semmit! De azt a kutya-fáját... Hanem önt elég hidegnek találom, Rousselin úr!

ROUSSELIN: Hát kedves barátom, még nem vagyok miniszter!

LEDRU: Nem számít! Huszonöt derék fickó lépdél mögöttem sűrű csatasorban, Heurtelot-val az élen, meg Murel munkásai, akik itt vannak a hallban és várják a pezsgőspalack durránását. Azt mondtam nekik, hogy egyezséget javaslok magának és most a döntést várják. De azt megmondhatom, ha nem terjeszt fel engem a becsületrendre...

ROUSSELIN: Fölterjesztem én magát még külföldi kitüntetésekre is!

LEDRU: Akkor futólépésben előre! *(elsiet).*

IX. jelenet: Rousselin, egyedül, a háttérrel nézi.

Van még idő, még öt perc van! Öt perc múlva zár a szavazóhelyiség... és utána?

Nem álmodom hát! Valóság ez! Az lehetek! Ó, körbejárni a hivatalokat, bizottsági tagnak vallani magamat, sőt néha még jelentés tétellel is megbíznak és mindegyre költségvetéstől, büntetésektől, szabálysértésekről beszélni és ezer meg ezer következményekkel terhes dologban részt venni! És minden reggel nyomtatásban látom majd a nevem az újságokban, még azokban is, amelyeknek nem is ismerem a nyelvét!

Kártya! Vadászat! Nők! Lehet-e valamit ennél jobban szeretni? Ezekért a véretem, a vagyonomat, mindenemet odaadnám. Igen és mindezért odaadtam a lányomat is, szegény kislány *(Sírva*

fakad). Most aztán lel kifurdalásom van. Mert nem tudom megsoha, hogy Bouvigny állja-e a szavát. Talán nem szavaznak rám. Az óra négyet üt.

Kész! Megszámolják a szavazatokat. Megy az gyorsan! Addig mit fogok tenni? Aztán néhány bizalmas barátom, ha ugyan nem Murel egyedül, hisz ő a legaktívabb, ideér és közli az első részeredményeket!

Ó, emberek, értetek áldozom föl magam! De ha a vidék nem választ meg... hát akkor... annyi baj legyen.. jöjjön valaki más! Én tudni fogom a kötelességemet! (*Toporzékol*). De hát jöjjenek már! Gyertek már! Mindannyian ellenem vannak a nyomorultak! Ebbe bele kell dögleni! Szétrobban a fejem, nem bírom tovább! Legszívesebben összetörnék mindent!

X. jelenet: Rousselin, egy vak koldus, akik kintornán játszik.

ROUSSELIN: Ó, ez nem választó, tehát kilökhetem innen. Ki engedte meg?...

A KOLDUS: A ház tárva-nyitva áll. És a társaim mondták, hogy itt mindenkivel jót cselekszik Rousselin úr és a jó Isten. Mindenki csak önt emlegeti! Adjon nekem valamit! Szerencsét hoz önnek, majd meglátja!

ROUSSELIN: (*önmagának*) Szerencsét hoz!

(*Két ujját a mellényzsebébe akasztja, majd álmodozva*). Rendkívüli körülmények közepette alamizsnát osztogatunk, mert ilyenkor az alamizsna osztogatása csodálatos hatást kelthet! És ma reggel még templomba is el kellett volna mennem...

A KOLDUS: (*tekeri a kintornát*) Adakozzanak!

ROUSSELIN[⊗] (*A zsebet tapogatja.*) Á, nincs már nálam pénz!

A KOLDUS: Mégis valamicskét, ha kérhetem!

ROUSSELIN: (*Kotorász az íróasztala fiókjában*). Nincs! Egyetlen egy megveszekedett koszos garas sincs sehol! Ma reggel óta már annyit adtam, hogy az sok! Idegesít ez a vacak hangszer! Majd csak találok azért valami pénzt!

A KOLDUS: Irgalom! Ön, akiről mondják, mennyire gazdag? Kenyérre kell! Ó, milyen gyöngé vagyok! (*Majdnem elesik, megkapaszkodik az ajtófélfában*).

ROUSSELIN (*elbátortalanodva*): Mégse verhetek meg egy vakot!

A KOLDUS: Csak valamit. És az Isten is megáldja önt!

ROUSSELIN: (*Letépi aranyóráját a mellényzsebéről*). Eh, tegye ezt és az ég minden biztonnyal megszán engem! (*A koldus gyorsan kerekét old, Rousselin az állóórát nézi*). Nem jönnek! Valami nagy baj történt! Senki se meri megmondani! Odamegyek, de hát a lábam... Ó, nem... forog körülöttem, minden! Még a végén elájulok! (*Leheveredik a kanapéra.*)

XI. jelenet: Rousselin, Miss Arabelle

MISS ARABELLE: Nézze! (*Ujjával a láthatár távoli pontjára mutat. Rousselin előrehajolva követi az irányt*). Az ösvény végén, az iskolával szemben, a szénakazalnál!

ROUSSELIN: Valami fehérét lobogtatnak!

MISS ARABELLE: Zsebkendőt!

ROUSSELIN: De... nem látom jól! (*Aztán hirtelen fölkiált*) Ahh, de hülye vagyok, hiszen az Dodart! Győzelem! Drága, jó Arabelle-m! Nézze csak, már futnak is erre!

MISS ARABELLE: Tömeg a kapuban! Puskás emberek. Üdvlövés.

ROUSSELIN: Engem ünnepelnek! (*Puskalövések*). Jó! Na még! Piff, paff, puff! Hallgassa csak! (*gyorsan közeledő léptek.*)

XII. jelenet: ugyanazok, Gruchet, majd mindenki.

ROUSSELIN: (*Gruchet felé rohan*) Mondja már, Gruchet! Mi van? Nos? - Az lettem?

GRUCHET: (*Tetőtől-talpig végigméri, majd nevetésben tör ki*) Ó, meghiszem azt! Az lett!

MIND: (*beözönlenek minden oldalról*) - Éljen a képviselőnk! Éljen a képviselőnk!

Romhányi Török Gábor fordítása

Forrás: Gustave Flaubert: Le Candidat (Seuil, Paris, 1964)

